NOUA REVISTA ROMANA

POLITICA, LITERATURA, ŞTIINŢA ŞI ARTA

APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

ABONAMENTUL:
In România un an (48 NUMERE). 10 lei
„ şease luni . . . . . 6 „
In toate ţările uniunei poştale un an 12 „

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA
Bucureşti, Calea Victoriei 62. Pasagiu No. 3
DIRECŢIA: Bucureşti, B-dul Ferdinand 55
TELEFON 8/66

Director: C. RADULESCU-MOTRU
Profesor la Universitatea din Bucureşti.

UN NUMĂR:
25 Bani

Se găseşte cu numărul la principalele librării şi la depozitarii de ziare din ţară

Preţul anunţurilor pentru o pătrime de pagină 10 lei.

No. 2. DUMINICĂ, 6 NOEMBRIE 1911 Vol. XI

NOUTAŢI

O broşură în cestiunea alegerii de episcopi.

Zilele acestea a apărut în *Curierul judiciar*, No. 66, 68 şi 69 din acest an, câte-va articole interesante cu privire la vârsta pe care trebuie să o aibă un cleric pentru a intră în ierarhia superioară bisericească. Cestiunea fiind de actualitate, redăm conclusiunile acestor articole apărute sub semnătura *Un creştin*.

„Sfântul Sinod al Bisericii române e departe de a cuprinde toate energiile Biser cii şi e şi mai departe de a cuprinde ce e mai bun în Biserică.

„Fără a voi să supărăm pe nimenea, trebuie să se recunoască că în Sinodul actual nu se urmăreşte planul de a introduce elemente capabile la cârma Bisericii. Nu se voeşte intrarea în Sinod a clericilor cari ar însemnă un progres faţă de starea actuală. Toate trebuiesc ţinute aşa precum au fost, şi peste nivelul actual să nu se treacă.

„Omeneşte vorbind, starea aceasta e explicabilă: nimenea nu vrea să vadă de-asupra lui, sau chiar alături, oameni cari i-ar fi superiori. Aici însă nu e vorba de interese personale, nici de menajarea susceptibilităţii oamenilor. Aici e vorba de soarta Bisericii şi de interesele cele mari ale naţiunii. De aceia nu se poate avea în vedere menajarea persoanelor, ci trebuie procedat serios la salvarea Bisericii.

„In termeni precişi chestiunea stă astfel: Sinodul actual nu poate da pe bărbaţii de cari Biserica şi ţara au nevoie în împrejurările de acum. S'au recrutat între ei şi pentru ei, şi de aceia membrii Sinodului nu pot scoate din sânul lor pe arhiereii ageri, însufleţiţi de lucru, cinstiţi, energici şi temători de Dumnezeu.

„Atunci să fie căutaţi în altă parte!

„Aici însă ne izbim de prevederile legii care nu dă voie să ajungă episcop sau mitropolit aceluia care ar aveâ vârsta sub 40 de ani. Şi noi, dacă în momentele actuale avem ceva mai de seamă în Biserică, sunt tocmai tinerii sub 40 ani, clerici de care Sinodul va purtă grijă să nu-i admită niciodată în sânul său.

„Noi însă stăm cu Biserica în împrejurări pline de pericule, şi din pricina aceasta nu mai putem stă în marginile mijloacelor de până acum, nici nu ne putem opri la chestiunea vârstei şi susceptibilităţilor personale, ci trebuie să ne gândim ce este de făcut cu legea de alegere a episcopilor şi mitropoliţilor pentru ca nu tocmai ea să ne împedice de a ne organizà Biserica cum trebue şi cu persoanele pe care gravele împrejurări actuale le cer".

Autorul găseşte că nu este nici un motiv serios din care să rezulte că vârsta de 40 ani ar fi numaidecât necesară la alegerea unui episcop.

„Nici din legiuirile proprii ale Bisericii, nici din cercetarea minţii reci şi nepreocupate, nici din Constituţia noastră românească — nu se poate vedeà raţiunea unui asemenea motiv. Nu rămâne decât legea dela 1872, modificată prin cea din 1909, care cuprinde prevederea vârstei de 40 de ani, *fără nici o justificare*. Căci dacă nici Biserica, în care a apărut episcopatul şi care e element propriu al ei, nu cere această vârstă, nici cu raţiunea nu se poate pricepe pentru ce episcopul trebue să aibă 40 de ani, nici legea fundamentală a ţării nu impune acest lucru, e inexplicabil pentru ce să existe".

„Mai inexplicabil este însă ca ea să rămâe acum, când am văzut halul bisericesc în care am ajuns şi când interesele noastre naţionale cer să punem odată ordine în această însemnată instituţiune de educare a omului".

Curente de reformă în învăţământ.

Nu este o frază de care să se fi abuzat mai mult cum este fraza pusă în acest titlu!

Toată lumea la noi vorbeşte de curente în învăţământ. Când cercetezi însă mai de aproape în ce consistă aceste curente, constaţi că ele nu sunt de cât presupuneri făcute de unii şi de alţii, pe baza unor proecte de legi neaplicate, sau pe baza unor crâmpeie de discursuri politice, ba şi pe baza unor conversaţii particulare!

Cine crezi şi cine nu crezi stă la noi în fruntea curentelor în învăţământ! Destul să faci o propunere pe spinarea bieţilor învăţători de la ţară şi iată-l pe ori şi cine printre cei dătători de noi curente!

Aceea ce este mai trist apoi, este că [illegible] iau în serios asemenea... cum să le zicem?

In loc ca învăţătorii să fie deprinşi cu [illegible] rent în învăţământ nu poate există realmente, decât atunci când s'a făcut o discuţie serioasă, bazată pe studii şi pe o gândire originală, ei, cei dintâi, îşi fac sperietoare din toate svonurile pe cari le aud în dreapta şi în stânga.

Un caz tipic în această privinţă ni-l oferă revista *Şcoala* din Cernăuţi, condusă de un tânăr, de altfel foarte inteligent, d. George Tofan.

In această revistă un domn, P. Ştefănescu, probabil un învăţător, scrie câte năsbâtii toate şi le dă sub titlul: — nenorocitul de titlu! — *Curente de reformă în învăţământul poporal din România!*

Ce curente credeţi că a găsit d. Ştefănescu în România? Dar, mă rog, mai bine zis, ce curente credeţi că n'a găsit?

Invăţământul popular în România este ameninţat: 1) de un curent reacţionar; 2) este ţinut în loc de un curent liberal; şi 3) este condus spre biruinţă de un curent democrat-naţional!!!

Şi pe ce documente, credeţi că îşi bazează acest năzdrăvan de învăţător distincţiunea dată celor trei curente? Pe simple presupuneri.

Partidul conservator, fiind format din proprietari mari, trebue să vreà ignoranţa poporului! Nu poate trăi bine proprietarul, dacă se va luminà ţăranul!

Iată o logică... Nu felicităm revista, care i-a făcut loc în coloanele sale.

Partidul conservator-democrat represintă şi el un curent reacţionar în învăţământ. Probele? Probele nu mai trebuesc, fiindcă această organizaţie politică este *evident reacţionară!!!*

Incă odată: iată o logică!..

Vine rândul partidului liberal.

Acest partid ce mai poate să deà? A dat tot ce a putut prin d. Haret. D. Haret a înfăptuit idealul. Deci partidul liberal este menit de acum să ţină în loc învăţământul...

Nu este aşa că d. Ştefănescu are o logică admirabilă?

După cele expuse până aci cred că nimeni nu mai este curios să ştie care partid este pe plaçul D-lui Ştefănescu!

Un om cu o logică aşa de solidă, nu poate să fie decât unul din membrii partidului d-lui Nicolae Iorga. Toţi au înţeles lucrul de la primele rânduri.

Acum să ascultăm şi definiţia curentului celui ideal, represintat prin marele pedagog N. Iorga: „marea chestie a viitorului nu e o chestie materială, ci o chestie morală, nu o chestie de legi ci o chestie de suflet; învăţătura trebuie să deà omului un suflet deplin şi o îndemânare pentru toate lucrurile vieţii, pe când azi învăţătura nu dă omului un suflet deplin şi ucide predispoziţiile către îndemânare cu care vine copilul; în sfârşit, şcoala de azi este — cum spune d. N. Iorga la unul din cursurile ţinute la Văleni în acest an — un teribil flagel de degenerescenţă".

Nu-i aşa că originalitatea marelui pedagog scânteiază la fie ce cuvânt? Dânsul cel dântâi se gândeşte la suflet şi la chestia morală!

Este drept, că a adăogat şi constatarea teribilului flagel de degenerescenţă, şi aci începe a fi serios.

Biata şcoală! — *Verax.* —

POLITICA

REVIZUIREA CONSTITUȚIEI

Democrația română a câștigat, în săptămâna din urmă, încă o mare victorie: majoritatea lumii noastre politice, represintată prin partidul conservator-democrat și partidul liberal, a decis revizuirea Constituției, în scopul de a realizà lărgirea dreptului de vot.

Această victorie s'a câștigat fără vărsare de sânge, și fără mari sacrificii personale, așa cum s'au câștigat ele toate victoriile democrații române, în ultimii 50 de ani.

Dar o victorie câștigată fără sacrificii nu este o victorie serioasă! Nu totdauna. In politică, prezentul trebue complectat prin trecut. Sunt țări, cari prin sacrificiile îndelungate făcute în trecut, și-au consfințit de mult dreptul la victoriile democrației. Intre acestea este și Țara noastră. La noi nu mai este nevoie să mai curgă sângele pentru cucerirea drepturilor politice, fiindcă a curs el destul sânge în zilele de odinioară, sub biciul stăpânilor. Drepturile să câștigă, nu numai prin revendicările celor de jos, ci și prin expiațiunea greșelilor celor de sus...

Există în lumea aceasta o dreptate neșovăelnică; nu aceea pe care o împart oameni, ci aceea care rezultă din Logica firească a lucrurilor. Această dreptate să săvârșește adeseori prin expiațiune!

Victoriile democrației românești au venit, în aparanță, ca și razele de primăvară, cu binecuvântarea tuturor. Așa a venit întronarea Constituției pe care o avem. Așa votarea tuturor legilor liberale din ultimii 50 ani. Intreg liberalismul european a trecut în legislația noastră, fără ridicare de pumni și fără prigoniri amarnice. Cei de jos au stat liniștiți așteptând să li se dea; iar cei de sus, ei singuri, s'au svârcolit cum să dea mai repede.

Au venit toate fiindcă așa a cerut Logica firească a lucrurilor.

A fost o dreptate prin expiațiune.

La începutul vieței noastre constituționale, stăpânitori ai țării, prin obiceiu și prin avere erau boerii, și cu toate acestea partidul cel slab era partidul conservator, iar partidul cel tare era partidul liberal. Cauza? Boerii își expiau origina și purtările lor din trecut. Ideile conservatoare nu găseau să se sprijine pe un *gentry* pământean, fiind-că ciocoii adunați de prin Fanar disolvaseră toate elementele bune din nobilimea românească.

Astfel liberalismul pătrunse fără nici o împotrivire serioasă din partea boerilor. Membrii fostei clase stăpânitoare, deprinși a se îngriji mai mult de persoana lor decât de interesele superioare ale Statului, avură de apărat, în contra reformelor năvălitoare, o singură avere: averea lor personală. Liberalii oferiră acomodări. Fu un entusiasm general.

Așa se săvârși prima mare victorie a democrației românești. Ea se săvârși, fără sacrificii și fără vărsare de sânge, prin Logica firească a lucrurilor. Cine a stăpânit samavolnicește în trecut, zice această Logică, nu mai poate aveà o putere de resistență in viața legală a viitorului! Copiii plătesc greșelile părinților.

După prima victorie urmează altele, la fel.

Lăsat în propriile sale puteri, partidul conservator n'ar fi ajuns nici odată la guvernul Țării prin alegeri. Pe la 1880—1885, după asigurarea lui Al. Lahovari, nu mai rămăseseră în țară, ca adevărați conservatori, nici atâți bărbați, câți ar fi împlinit locurile unei mese de opt persoane!

Dar partidul conservator veni totuși la guvern la 1888. El veni adus de voința M. S. Regelui, și de greșelile liberalilor. Mai ales de greșelile liberalilor.

Se părù un moment că firul păcatelor strămoșești s'a întrerupt. După 1888, foarte mulți tineri, cari n'aveau nimic de comun cu tradițiile boerești, intrară în rândurile partidului conservator. Se produse un curent favorabil în spre acest partid. Se făcù loc muncii celor noui veniți. Se vorbì de restaurarea principiilor de tradițiune și de conservare socială; de regenerarea politicei noastre prin conservatorism...

Visul fù însă de scurtă durată. Firul realității istorice începù iarăși.

In iarna anului 1910, cu retragerea liberalilor dela guvern, venì momentul hotărâtor, când M. S. Regele avù să aleagă între un partid conservator proprietate a boerilor, și un partid conservator deschis tuturor celor cu credințe conservatoare M. S. Regele se hotărî pentru boeri.

Ce rămânea acum de făcut celor ce îndrăgostiseră pe boeri, așa din senin, dela 1888 încoace?

Să apeleze la dreptatea poporului contra nedreptății M. S. Regelui! Dreptatea poporului însă este cu atât mai strălucită, cu cât poporul este mai ridicat în drepturi. Cei nedreptățiți de M. S. prin Logica firească a lucrurilor, trebuiră să ajungă a cere prin revizuirea Constituției, lărgirea dreptului de vot al celor mulți.

Astfel greșeala celor de sus să expiază din nou prin o nouă victorie a democrației.

Revizuirea Constituției nu ar fi fost cerută multă vreme de opinia noastră publică. Ea a fost cerută cu insistență, din momentul când s'a dovedit că un singur om poate cu bani și momeli să-și aleagă un Parlament. Origina Parlamentului de astăzi este cel mai tare argument în favoarea revizuirei, întocmai cum origina ticăloasă a ciocoismului de odinioară, a fost cauza succesului revoluțiunei dela 1848. La, noi democrația nu vine impusă de revendicările celor de jos, ea vine dela sine prin putreziciunea morală a celor de sus.

Va fi el, aiurea, partidul conservator un frâu pentru ideile democratice; la noi însă lucrurile sunt din potrivă: la noi, lumea cere ca ideile democratice să servească drept frâu pentru apucăturile partidului conservator.

C. Rădulescu-Motru

CESTIUNI CULTURALE

IERI ŞI AZI

— Soarta Muzeului de ştiinţe naturale din Iaşi —

Câtă deosebire în ţara aceasta între vremurile de acum câtiva zeci de ani şi între cele de astăzi. Progresul civilizaţiunei, făurită în apus, ne-a cuprins repede. Străinul care se mişcă numai în o anumită pătură socială dela noi, cea întru toate conducătoare, trebue să rămâie uimit de spiritul nostru de acomodare la viaţa înaintată; trebue să ne aducă laude pentru puterea noastră de pătrundere şi de adaptare la toate formele ce caracterizează mişcarea ştiinţifică şi socială a bătrânelor noastre popoare, care au ajuns la ea prin o grea trudă de veacuri. Şi totuşi, dacă sgâriem puţin pojghiţa de poleială sub care apărem celor ce ne privesc în treacăt sau celor ce caută la reala stare a lucrurilor numai sub uluiala amăgirilor ademenitoare, câte nu ies la iveală, în ce priveşte valoarea noastră adevărată, sau sufletul şi caracterul individualităţilor care ne constitue.

Umblăm desmetici de colo până colo, fără pic de statornicie în cele mai multe direcţiuni, fără îndemnul ieşit din participarea cu toată inima la o acţiune. Tragem cu urechea la vecini, prindem un gest, o vorbă dela un popor, care să ne servească drept pildă în mers şi acţiunea, imitarea, e gata şi la noi. Câtă muncă a precedat aiurea acelor manifestaţiuni pe care uşor noi le imităm, pentru ca uşor să le lăsăm; câtă strădanie, câte jertfe şi mai ales câtă putere de continuitate le-au dat naştere şi le-au înrădăcinat. Noi însă nu băgăm în seamă, nu voim să le cunoaştem nici să ni le însuşim, în limitele putinţei şi a intereselor noastre proprii. Ce ne trebue pregătire, dacă putem luà de-a gata? De ce să avem nevoe de o continuitate, când alţii se îngrijesc să ne procure butaşii cu care putem împodobi şi grădina noastră, spre a-i da aerul de îngrijire? La ce să ne mai gândim la ziua de mâine, când cea de azi ne îndestulează? Şi aproape toate, merg aşà; un mozaic strălucitor de pietre preţioase, într'un aluat neîntărit încă. De cumva, ce e dedesubt ţâşneşte printre bucăţelele necimentate sau slab cimentate, repede o aruncătură de apă spală urmele ce nu trebue să se zărească ori o peticire cu noui bucăţele, care să întregească mozaicul, salvează aparenţa, iar viaţa, aşà ca să zicem că suntem la nivelul altor ţări, mai poate durà un răstimp oarecare.

Importantul articol al d-lui *I. Borcea*, docent şi conferenţiar la Universitatea din Iaşi,[1]) ne dă o nouă pildă asupra celor spuse. Intr'o vreme turbure, când condiţiunile istorice sunt cu totul nestabile, când se aude şuerul cnutului rusesc instalat în vechea capitală a lui Ştefan cel Mare, când abià începe să se încumete foarte puţini a răspândì cultura apusană tâlmăcită în graiul românesc, se găsesc câţiva îndrăzneţi, străini în parte, dar cu dragoste de ţara care i-au găzduit, D-rii Cihac şi Zota, cari să puie temeiul celei dintâiu societăţi ştiinţifice din ţară: *„Societatea medico-istorico-naturală din Moldova"*.

Infiinţată la 1833, societatea căpătă imediat sprijinul lui Kiseleff cum şi al Domnitorului Mihai Sturdza. „Un mare număr de ipochimene şi boieri vrednici de laudă, pentru a lor dorinţă de a puteà împreună lucrà spre întemeierea unui aşezământ patriei atât de folositor, s'au alăturat către societate sub nume de mădulari onorari sau cinstitori", scrie marele îndrumător al şcoalelor din Moldova, Gh. Assachi, în „Albina Românească" din Ghenarie 1834.

Intr'adevăr, între membrii „cinstitori" se găsesc: neuitatul Veniamin Kostachi, alăturea de Gh. Assachi, de C. Negruzzi, de Const. Stamati, de C. Conachi şi aproape toţi membrii familiilor Balş, Cantacuzen, Sturdza.

Sfatul ţarei decide să susţie societatea cu 6000 lei pe an. Domnitorul M. Sturdza o iea sub protecţia sa. Cel dintâiu gând al societăţei e de a creià un muzeu de istorie naturală îmbogăţit cu danii făcute de Mitropolitul V. Kostachi, de Kiseleff, de Edel. Biblioteca e sporită prin căldurosul sprijin al multor boeri. Cihac tipăreşte cea dintâiu carte de Istorie Naturală cu observaţiuni numeroase originale. Intre membrii corespondenţi se văd numele unui Humbold, Berzelin, Oken, Struve, Brogniort. Insufleţire, îndemn, ajutor, din toate părţile. Aiurea, o astfel de instituţiune, creiată cu atâta temeinicie, şi cu atâta entusiasm, ar fi devenit un focar de cultură, un centru de lumină cu binefăcătoare influenţe în întinse cercuri.

Sunt rari exemplele, din străinătate chiar, ca muzee astăzi vestite, ca societăţi cu tradiţiuni seculare, să fi avut un început atât de strălucit, o temelie atât de sigură ca a societăţei moldoveneşti. Şi totuşi... la noi, indiferenţa aşà de obişnuită în toate, şi-a întins pânza peste instituţia creată cu mult avânt şi desinteresare. Din când în când au încercat unii să învie interesul pentru cel mai vechiu aşezământ ştiinţific din România liberă; prin intervenţii personale, unele guverne mai darnice au asvârlit din vreme în vreme mici sume pentru ca să oprească peirea unei înfăptuiri nobile, dar a lipsit continuitatea, a lipsit neîntrerupta muncă de pe urmele căreia puteà să se ajungă la o neîncetată îmbogăţire a muzeului, la o îndrumare statornică de cunoaştere a bogăţiilor naturale ce nu lipsesc pe pământul ţarei noastre, dar care împodobesc muzeele îndepărtate ale altor ţări. Dela iniţiativa particulară, multă îndreptare a lucrurilor nu se poate aşteptà. Entusiasmul bătrânilor, cu mai puţină carte, dar cu mai mult dor de a o răspândì, a dispărut. Goana după satisfacerea intereselor personale a omorît năzuinţa pentru binele general. Din direcţia aceasta nu e scăpare; părăsirea în care actualul muzeu se găseşte de multă vreme, va a-

1) *I. Borcea. Prima societate ştiinţifică din România* în „Revista ştiinţifică „V. Adamachi" No. 3, 1911 (August).

duce grabnica lui nimicire. Statul e dator să intervie nu numai pentrucă e în joc unul din cele mai vechi așezăminte culturale, dar și pentrucă e în joc și una din podoabele Iașului, pentru care ori cât de mult s'ar da, nu se răsplătește cât a dat el, sacrificându-și independența și chiar viața.

Dacă în bugetul ministerului de instrucție Muzeul de Istorie Naturală din București—mai drept zis: Muzeul Zoologic—ca și alte muzee, create mai mult prin intervenții personale, e înscris cu o sumă anuală de 40.000 lei, se cuvine să se arunce și celui mai vechiu Muzeu din țara Românească, măcar un sfert din acea sumă, căci cei 1200 lei câți se dau acum, sunt absolut neîndestulători; o pomană de tot mică! Nu e nevoe de prea mulți bani, pentru a se împodobi sălile cu exemplarele cele mai frumoase din colecțiunile străine; dar e nevoe de o sumă îndeajunsă pentru ca să se adune tot ce se găsește în țară, contribuindu-se astfel la desvoltarea gustului pentru frumusețile naturei din cuprinsul micului nostru ogor. Dacă în Capitala țărei se dau bani după dorința și capriciile unor personalități simandicoase, prea se drămuește pentru fosta capitală a Moldovei, chiar atunci când e în joc prestigiul cultural al întregei Românii. Căci în cazul de față nu e vorba să se satisfacă o cerință a vremurilor, cât să nu se lase în părăsire și să nu se nimicească rodul unei vechi inițiative particulare, ce ar merită dimpotrivă tot sprijinul, numai pentru ca entusiasmul bătrânilor să fie veșnic viu înaintea generațiunilor de mâne.

I. Simionescu
Profesor la Universitatea din Iași.

ISTORIE

DATE PENTRU ISTORIA LUI MIHAI VITEAZUL

Răposatul *Nicolae Densușianu* a adunat cu multă sârguință material istoric de prin arhivele din Ungaria*).

A fost și în Târgul-Murășului (Marosvasarhely), unde la biblioteca gimnaziului reformat a găsit *Catechismul* lui *Ștefan Fogarași*, tipărit cu litere latine (Bălgrad, 1648), iar în „Biblioteca Telediană" a găsit unele fapte mărunte dela începutul veacului XIX.

In vara anului curent am avut prilejul să pot lucră în biblioteca și arhiva familiară a contelui *Teleđu*, unde am adunat un material bogat și interesant pentru istoria noastră. Deocamdată public datele ce se refer la istoria lui Mihaiu Viteazul.

In diploma din 1600, *Impăratul Rudolf*, ca răsplată pentru izbânzile câștigate împotriva Turcilor și împotriva cardinalului *Báthori*, în Ardeal, făgăduește lui Mihai că-l va ajută, cu cât poate, în războaiele sale, și recunoaște urmașilor lui Mihai dreptul de moștenire la tronul Munteniei. Dela Mihai, se găsesc în arhivă două scrisori, în latinește: una datată la Bălgrad (19 Febr. 1600), spune că în afacerea lui *Sombori Sombori István* e nevoie de martori (acest document este un „compulsoriu"); cealaltă e datată tot la Bălgrad (21 Iul. 1600); și în ea se întăresc proprietățile lui *Koloszvári Hosszu Istvan*, câștigate în câteva comune. Se mai află și un document al lui *Simeon Moghilă* (Târgoviște 8 Dech. 7110). tot in limba latină, în care se întăresc drepturile lui *Mihaiu Gyulai* asupra moșiilor *Târviște* și *Miriște*. Aceste moșii au fost dăruite lui Gyulai de Mihaiu Vodă, pentru merite câștigate în luptele împotriva Tătarilor.

Diploma lui Rudolf fiind de interes pentru istoriografia română, o publicăm în întregime*):

Rudolphus secundus, etc. recognoscimus et notum facimus tenore presentium universis. Posteaquam praepotentis dei procuins gloria contra gentes barbaras atque impias pugnamus concessu Transilvania nostram in potestatem redacta etiam Illustris Michael Valachiae Transalpinae Vaivoda praeclaro in Rempublicam Christianam zelo accensus nobis se provinciamque suam ultro subiecit fidemque erga nos suam rebus contra Turcas et in Transilvania fortissime felicissimeque gestis probavit cum armis ditionem illam ab ininsto Cardinalis Bathorei Dominatu vindicavit ac memorabilem victoriam reportavit, Nos tum pro solicitudine nostra qua Regnorum nostrorum ac ditionum salutem curamus et pro ea excubamus tum pro solita in subditos et clientes nostros benignitate munificentiaque nobis faciendum duximus, ut constantem in nos fidem ac merita dicti Illustris Michaelis Vaivodae nobis grata et accepta esse et singularem nos Valachiae curam ac protectionem suscipere ostendamus certo nobis promittentes futurum et non solum Illustris ipse.

Michael quod laudabiliter caepit constante contrinuet, verum etiam ut ipsius posteri laudatissimum fidelitatis ac fortitudinis quod ipse praebet exemplum imitentur Motu itaque proprio et ex certa nostra scientia animoque bene deliberato supradictum, Michae-

*) Analele Academiei Române, 1881. II/1. p. 116.

*) Noi, Rudolf al doilea etc., recunoaștem și facem cunoscut tuturor prin șirul celor de față: după ce, spre lauda prea puternicului Dumnezeu, ne-am luptat împotriva neamurilor barbare și nelegiuite — Transilvania a trecut în puterea noastră; (iar acum) însuși Mihail, vestitul voevod al Valahiei transalpine, stăpânit de o mare sârguință în țara sa creștină — de bună voe și s'a supus nouă împreună cu țara sa; prin faptele împlinite cu vrednicie și izbândă pe pământul Transilvaniei, a dovedit credință înaintea noastră și împotriva Turcilor; prin arme a răzbunat puterea nedreaptă a Cardinalului Bathory și a câștigat o biruință vrednică de ținut minte.

Iară noi, pe deoparte din grija pe care o datorăm domniei și puterei noastre—pe de alta din bunătatea și dărnicia pe care o păstrăm de obicei față de supușii și aliații noștri, am socotit că trebue să ne silim a arătă că: neclintita credință față de noi și meritele numitului voevod vestit Mihail, le primim și ne sunt scumpe, că făgăduim a purtă o deosebită grije și ocrotire Valahiei și că nu numai Mihail vestitul va urmă cu statornicie ceeace a început cu laudă dar că și urmașii săi vor urmă pilda însemnată de credință și vrednicie pe care el ne-o arată acum.

Așă dar, prin cuvântul și cu știința noastră și după destulă chibzuire, primim în credința și supunerea noastră pe voevodul Mihail numit mai sus, pe copiii săi, împreună cu puterea valahică transalpină; (dar) după înșirarea celor de sus, astfel îi primim, încât ori de câte ori nevoia va cere ajutor, noi să i'l dăm cât vom puteă și ca puterea acelei provincii transalpine pe rând să trebuiască a trece, dela vestitul Mihai la copiii săi legitimi de sex masculin, adecă dela cel dintâi născut la cel dintâi născut; și cu acea condiție ca ori de câte ori s'ar ivi un nou prilej de succesiune, acela care ar urmă să depue jurământ de credință — cu sfințenie și solemnitate — nouă și legilor noastre următori la tronul Ungariei, după cum Mihail însuși a depus. Spre mărturia acestora cu mâna noastră am semnat și am întărit cu sigiliul nostru. Dată în orașul nostru Pilsna, ziua 11-a luna Februarie, anul Domnului 1600.

lem Vaivodam eiusque liberos et ditionem Valachiam Transalpinam in specialem nostram clientelam, ac fidem recepimus, quem admodum praesentium tenore recipimus ita quidem, ut auxilium quotiescunque necessitas postulaverit, quantum possimus ipsis allaturi simus et ut provinciae illius Transalpinae dominium ab Illustri ipso Michaele in ipsius liberos legitimos masculini, sexus de primogenito scilicet in primogenitum succesive derivari debeat ea tamen conditione ut quotiescunque casus novae succesionis sese obtulerit, ille qui succesurus sit Nobis ca successoribus nostris Hungariae Regibus fidelitatis iuramentum quem admodum Illustris ipse Michael praestitit sancte solemniterque praestet. Harum testimonio literum manu nostra subscriptam et sigilli nostri appensione munitarum. Datum in civitate nostra Pilsna die 11-a mensis Februarii, anno Domini 1600. Rudolphus, m. p.

Assumptio in clientelam Regni Hungariae cum primogenitura succesionis in Valachia Transalpina pro Michaele Vaivoda. Ad mandatum Sacrae Caesareae Maiestatis proprium Jo. Baruitius, m. p.

O mână străină (se iscălește *G. G.*), scrie pe dosul diplomei, în limba maghiară, următoarele: „1600. 11. Febr. Tirannus Mihaly Vajdanak Rudolphushoz valo Hajlasarol valo Levél“ (Scrisoare despre închinarea tiranului Mihaiu Vodă către Rudolf).

In «Biblioteca Teleciană se găsește «Cronica» lui *Sepsi Laczdo Máthé* scrisă în limba maghiară (supt nrul 1420, manuscris autograf). Ea cuprinde pe scurt «evenimentele din țară, vrednice de însemnat, dintre anii 1521—1624 . La anul 1601 a însemnat autorul un epitaf în versuri. despre care zice : „Steph. Szamocközi fecit“. Mateiu Laczdo scrie despre sine că e „Concionator aulici Mihaelis Lorandffi, in Hungaria“.

Iată epitaful injurios făcut de St. Szamasközi :

Epitaphium Michaelis Vajvodae.

Hic iacet ille ferus, latro merus et Nero verus,
Catus atrox Dacus scelorum cacus ille Valachus.
Hac qui transibis, bis terve cacabis et ibis.

Rândurile acestea nedemne și grosolane sunt foarte semnificative pentru ura oamenilor din acele vremuri împotriva lui Mihaiu.

Cu acest prilej, îmi iau voia să atrag atențiunea istoricilor noștri, asupra memorandului episcopului *Dimitrie Napragy* către împăratul Rudolf. L'a scris în Ianuarie 1602 și se găsește în Viena : Hofdammer-Archiv (Siebenb. fasc. 1 anul 1602, apoi n-rul 8, anul 1605). E o descriere foarte amănunțită a Ardealului, în care vorbește pe larg și despre Mihaiu Vodă. Zice între altele că dacă Mihaiu și boerii lui n'ar fi fost corupți (Michael vojvoda, si non ille, et sui Boeres fuissent moribus corruptis), el ar fi fost cel mai mare dintre toți principii Ardealului.

Despre Români scrie că numai din dobitoace (pecorum omnis generis) plătesc dijma și că sunt schismatici. Având o limbă străină, anevoie se pot converti la catolicism. Sânt însă de mult folos căci îi poți sili la orice fel de muncă.

Napragy spune că principele *Sigismund Bathori*, ca să-l atragă la sine dela Turci, i-a dat lui Mihai moșii. Pe o movilă, înaintea orașului Bălgrad, i-a dat voie să clădească și o mănăstire.

Acest memorand voluminos e atât de prețios pentru istoria noastră, încât ar merită ca cineva să se ocupe mai pe larg de el.

Prof. Dr. Gheorghe Alexici
dela Universitatea din Budapesta

PSIHOLOGIE

PSIHOLOGIA MORBIDĂ ÎN TEATRUL LUI IBSEN

Dacă viața e rea, nu atârnă de cât de noi ca s'o îmbunătățim.
Ibsen: Impărat și Galilean.

Omul cel mai tare din lume, e acela care e cel mai singuratic.
Ibsen: Un dușman al poporului.

Unul din cei mai mari dramaturgi ai veacului trecut, unul dintre aceia care a lăsat viitorimei „bucăți rupte din viață“, Henrik Ibsen, s'a stins la Cristiania, în vârstă de șaptezeci și opt ani, în 1906.

Viața lui a fost simplă și măreață ; tot astfel sunt și vor rămâne și scrierile sale. Nesocotind convențiunile teatrale, adesea înguste și fără nici o noimă, precum și prejudecățile publicului, a îndrăznit să înfățișeze altceva decât analize psichologice închipuite. Picturile pe care le-a dat sunt atât de adevărate, încât câțiva critici nepătrunși de realitatea vie care se deslușește din întreaga operă ibseriană, s'au încumetat să afirme că „viața nu-i nici așa de simplă, nici așa de complicată“, precum a înfățișat-o dramaturgul norvegian.

Ibsen însă, explică singur acest punct : „N'am decât o pretenție, aceea de a înfățișà, în fiecare din piesele mele, un fragment din realitate“.

Mai departe : „Să nu se prea ocupe deci cu ceeace gândesc eu ; fiecare dintre noi lucrează sau scrie sub stăpânirea unei idei. Am răușit eu sau nu să fac o piesă bună și personagii vii? Iată chestiunea cea mare“.

Și aiurea : „Eu am încercat să zugrăvesc bărbați și femei ; ei sunt cei cari vorbesc, iar nu eu“.

Personagiile sale apoi, sunt ființe vii, ființe care trăesc și cari au însușirile și cusururile lor. Asupra acestora tot Ibsen spune : „Nu prea știu cum să vi le explic. Le-am văzut în cutare locuință, la cutare ceas din zi, pe cutare vreme. E cu putință ca, în alte condițiuni, ele să fi lucrat într'altfel.“

Privitor de pildă la *Femeea cu șoareci*, tot el spune : „Femeea cu șoareci!“ Era o băbuță care veneà să omoare șoarecii la școala la care am învățat eu de mic. Ea aveà un cățeluș într'un sac și se povesteà că niște copii s'au înecat, luându-se după ea“. (Prefața la *John Gabriel Borckman*).

Ibsen se născuse în 1828, la Skien. Tatăl său erà de origină daneză, iar mamă-sa germană ; acest îndoit atavism tâlmăcește până la un punct oarecare, contradicțiunile firei sale. Tatăl pierzându-și avutul Henrik se văzù nevoit să ia un alt drum pentru a-și puteà dobândì traiul zilnic ; astfel, în 1844 e ucenic la un spițer din Grimstad.

Cu toate acestea, el nu-și pierde ambițiunea, se pune pe lucru, studiază. Pregătindu-și examenul de maturitate, citește și pe Salustiu ; fermecat de figura răz-

vrătitoare a lui Catilina, scrie o dramă sub pseudonimul „Brynjolf Bjarne"; a fost reprezentată, însă critica i-a fost strașnică. Nu se descurajează însă din pricina acestei neizbânde și părăsește orașul Grimstad. In 1850, la Cristiana, el reprezintă o altă dramă *Mormântul giganților;* nici aceasta piesă nu i-a deschis calea existenței. Cunoștiința cu celebrul violonist norvegian Ole Bull, îi dă postul de regisor general la teatrul din Bergen, unde rămase până în 1857; acolo montă câteva piese de Shakespeare și mai multe din ale sale între care și *Sărbătoarea dela Solhiong* cu subiectul: „o femee care se jertfește datoriei".

In acest timp se însoară cu fata pastorului Thoresen. De soția lui ne spune într'o parte: „Ea e vestala care întreține în sufletul meu, focul cel sacru de-apururea nestins".

La 1862 publică *Comedia Iubirei*, piesă de observație și, în acelaș timp, o satiră strașnică împotriva dragostei: reprezentată în 1863, ea a făcut mare zgomot; erà doar o resfrângere dreaptă a fățărniciei care domnește în aceste două minciuni convenționale ale societății:—căsătoria și familia. Și ca urmare, când a cerut Camerei Norvegiene — Storthing--ajutorul acordat scriitorilor de talent, unul din membrii comisiunei, îi dădù următorul răspuns: „nu ajutor merită autorul *Comediei Iubirei*, ci o ciomăgeală". După un an obținù însă ajutorul cerut. Cu toate acestea, *Pretendenții la Coroană*, dramă istorică, nu-i șterse învinuirea că este „imoral"... Și atunci plecă în Italia și se oprì după un timp la Roma, unde publică *Brand*, profetul popular, care pentru a propovăduì pe Dumnezeu, „jertfește totul, chiar pe mamă-sa și moare văzând că nu l-au cunoscut".

In *Stâlpii Societății*, e vorba de contradicția care domnește între poziținea unui om a cărui cinste pare la adăpost de orice bănuială și mijloacele prin care dânsul a dobândit-o.

In 1873 publică *Impărat și Galilean*, dramă istorică în două părți, care sintetizează ideile sale răzvrătite împotriva moralei și a societății moderne.

Edouard Rod, într'o prefață [1]), afirmă că această dramă este opera cea mai considerabilă a lui Ibsen.

Ibsen a fost învinuit că ar fi obscur. In fiecare din scrierile sale, își propune să desvolte o idee filozofică, un simbol, pe care pentru a-l înfățișà, se slujește de un individ al cărui caracter corespunde la abstracțiunea pe care o are în vedere.

Prozor, unul din traducătorii săi, spune: „Personagiile sale, deși simbolice, nu sunt mai puțin adevărate până în cele mai mici detalii. Tendințele sufletului, puterile naturei, legile lumei morale, sunt într'adevăr reprezentate prin indivizi, pe care îi vedem trăind și lucrând. E de ajuns a observà, pentru a vedeà adevăruri vecinice, sub aparențe fugitive. Cu cât observațiunea e mai migăloasă, cu atât simbolul e mai limpede și mai viu.

Iar în altă parte [1]): „Simbolul nu implică altceva decât expresia cea mai concis posibilă, de idei absolute prin imagini sensibile. Pentru un om care simte și gândește totdeodată, și afară de astea, dacă mai are și ceva imaginație, viața reală e plină de aceste simboluri".

Ibsen a mai fost învinuit în ceeace privește ideile sale, de a fi suferit influența romantismului francez,[2]) și în special cea a lui George Sand. Relativ la aceasta, Ibsen a scris odată criticului danez Brandes: „Declar pe onoare și pe conștiință, că niciodată în viața mea, nici în tinerețile mele și nici mai târziu, n'am citit măcar o singură carte de George Sand. Incepusem odată să citesc „Consuelo" în traducere, dar l-am dat deoparte numaidecât, pentru că acest roman îmi păruse a fi produsul unui diletantism filosofic. E posibil să mă fi înșelat aci, dar nu citisem din carte decât vreo câteva pagini".

In timpul din urmă, Jean Bayet, reia chestiunea aceasta cu prilejul unui articol sever asupra lui Ibsen. Autorul afirmă că dramaturgul norvegian a suferit influența scrierilor lui George Sand.[3]) Faptul acesta se explică prin aceea că la acea epocă romantismul francez influențase întreaga lume și ca atare, se poate prea bine să fi pătruns până la Nord. Heine spune undeva: „scrierile lui George Sand au aprins lumea întreagă".[4])

Faguet explică această influență prin legea „Repetițiunei Universale" statornicită de Tarde.[5])

Intreaga operă dramatică a lui Ibsen, se poate împărți în trei grupe:

1) *Drame istorice sau filozofice:* Catilina, Mormântul Giganților, Războinicii dela Helgoland, Pretendenții la Coroană, Impărat și Galilean.

2) *Drame simbolice și sociale:* Brand, Peer Gynt, Liga tinerilor, Stâlpii societății, Strigoii, Un vrăjmaș al poporului, Rața sălbatică, Rosmersholm, Solness constructorul, Micul Eyolf, Iohn Gabriel Borckmann, Când ne vom deșteptà din morți, Comedia Iubirei.

3) *Drame de psichologie feminină:* Doamna Inger Oestrat, Casa de păpuși (Nora), Doamna Mărei, Hedda Gabler.

Bolnavii pe care Ibsen îi prezintă în dramele sale suferă de:

Degenerescență mintală cu obsesiune: Brand, Grigore Werlé *(Rața sălbatică)*, Rebeca West *(Rosmersholm)*, Hedwigè, Eyolf.

Degenerescență mintală cu isterie: Nora *(Casa*

1) *Les Revenants, Maison de Poupée* trad. Prozor, préface d'Edouard Rod; 10-ème édition, pag. 15, Perin, Paris, 1905.

1) Prefața piesei: *Când ne vom deșteptà din morți.*
2) J. Lemaitre. *Les Contemporains*, 6-ème serie, pag. 228. G. Larroumet — *Nouvelles études de littérature et d'art*, pag 304.
3) *Nouvelle Revue* Nr. 126, pag 33.
4) H. Heine — *Lutetia* — p. 298.
5) *Journal des Débats*, 11 Janvier. 15 Mars 1897.

de păpuși), Hilde *(Solness)*, Ellida Wangel *(Doamna Mărei)*, Rita *(Micul Eyolf)*.

Degenerescență mintală cu idioție morală: Hedda Gabler, Regina *(Strigoii)*.

Degenerescență mintală cu debilitate intelectuală: Agnès *(Brand)*, Maria Rubek, D-na Solness, Hialmar Ekdal *(Rața sălbatică)*, Tesman *(Hedda Gabler)*.

Excitațiune maniacă: Gerd *(Brand)*, Eynar.

Melancolie: Rosmer *(Rosmersholm)*, Rubek *(Când ne vom deșteptà din morți)*.

Melancolie (Sindromul lui Cottard): Irena *Când ne vom deșteptà din morți)*.

Neurastenie simptomatică: Solness, Oswald *(Strigoii)*.

Alcoolism: Oswald *(Strigoii)*, Loevborg *(Hedda Gabler)*, Peer Gynt, Ulric Brendel *(Rosmersholm)*, Relling, Molvig *(Rața Sălbatică)*.

Demență senilă: Bătrânul Ekdal *(Rața Sălbatică)*.

Ereditatea patologică și afectivă în teatrul lui Ibsen, joacă iarăș un rol de întâietate. Astfel, de fiecare personagiu el spune ceeace a moștenit: *Brand* moștenește dela părinții săi o atrofie totală a afectivității. *Dr. Rank* se plânge că măduva spinării, sărmana nevinovată, suferă din pricina vieții vesele pe care a dus-o tatăl său când erà locotenent. *Peer Gynt* alcoolic și lăudăros, este băiatul unui vanitos și risipitor. *Familiele Ekdal și Werlé* sunt atinse de degenerescență mintală. *Suicidul Hedwigei* (Rața Sălbatecă), își are isvorul în ereditatea sa morbidă. Cu *Rosmer* dispare ultimul vlăstar al unei rase; prea bolnav pentru a suportà viața, se omoară. *Rebeca West* degenerată, e fata unui paralitic. De *Ellida* (Doamna Mărei) fata ei zice: „Nu e de mirare; mama ei a fost deasemenea nebună. In tot cazul a murit nebună". *Solness* cu idei mistice, s'a născut din părinți bigoți. Singur *Iohn Gabriel Borckmann* nu prezintă nici o ereditate.

In *Casa de păpuși*, bărbatul Norei zice:

Helmer, (oprindu-se înaintea ei). Ar fi trebuit să presimt că are să se întâmple așa ceva Ar fi trebuit să prevăd aceasta. Cu ușurința principiilor tatălui tău... Aceste principii le-ai moștenit...

Strigoii sunt de asemenea cea mai vădită pildă de ereditate. Oswald moștenește dela tatăl său toate patimile, care îl călăuzesc în spre paralizie generală. Mamă-sa spune pastorului Mamders:

D-na Alving — Am zis o lume de strigoi. Când am auzit, colo, alături, pe Regina și pe Oswald, aceasta a fost ca și cum trecutul ar fi răsărit înainte-mi... Sunt gata să cred, D-le Pastor, că toți suntem strigoi. Nu e numai sângele tatălui și mumei care curge în vinele noastre, dar e și un fel de idee distrusă, un fel de credință moartă, și toate cele ce urmează"

Și mai departe, Oswald afirmă aceiace medicul i-a spus relativ la boala sa:

Oswald—... Toată puterea mea era ca și paralizată.., totul se învârteà împrejurul meu ca și cum aveam o ameteală; eram într'o stare teribilă. In cele din urmă am trimes după un medic și prin dânsul am aflat totul...

D-na Alving — Urmează.

Oswald — A sfârșit prin a'mi zice: E în D-ta dela naștere ceva *invechit*; s'a slujit de-o expresie franțuzească.

D-na Alving — (ascultând cu o atențiune vădită) Ce-a vrut să zică?

Oswald (arătând pumnul)... Oh!...

D-na Alving — A zis?

Oswald — A zis: Păcatele părinților se prăbușesc asupra copiilor.

D-na Alving — (sculându-se încet). Păcatele părinților!..

Nebunia morală a *Heddei Gabler* se mărește sub influența sarcinei. De asemenea la *Ellida Wangel*, tot sarcina determină aparițiunea halucinațiilor. Pubertatea mărește dezechilibrul mintal al Hedwigei. Hilde rămâne emoționată adânc și îi provoacă halucinațiuni suișul lui Solnes în turnul pe care l-a construit. Surmenagiul intelectual sau general joacă de asemenea un rol important, el grăbește mersul neurasteniei lui Solness și sdruncină cugetul lui Oswald sleit că rămas o noapte întreagă să stingă un incendiu.

Viața lui Ibsen a fost întotdeauna aceia a unui solitar, a unui surghiunit. Chiar la șaptezeci și cinci de ani, tot mai căutà să-și mărească singurătatea. Trăià astfel, mai înainte de a fi fost lovit de paralizie: la 7 ceasuri dimineața se sculà și gândeà. Chiar când își luà cafeaua neagră cu o franzelă, tot gândeà... Apoi treceà în birou și lucrà trei ore, trecând dintr'o cameră în cealaltă. Prânzeà la ora unu; se duceà la cafenea unde nu vorbeà cu nimeni, oricine ar fi fost persoana; se întorceà, își citeà jurnalele, își scrià scrisorile și se culcà după masa de seară. Veșnic gândeà; astfel se năpusteau persoanele visului, care treptat se închegau în persoanele dramelor sale.

De Ibsen, se poate spune cu drept cuvânt aceea ce Victor Hugo spuneà la mormântul lui Balzac: „Fără ca să mai fie întrebat, dacă voește sau nu, dacă consimte sau nu,—autorul acestei opere imense și stranii, aparține celei mai puternice rase de scriitori revoluționari. El merge drept la țintă. Apucă, corp la corp ,societatea modernă, smulge tuturora câte cevà, unora un țipăt, altora o mască; scormonește vițiul; ciopârțește pasiunea; străpunge și cercetează în adânc pe om, suflet, inimă, mărunțaele, creerul și prăpastia pe care fiecare dintre noi o are în sine".

Dr. Florea Simionescu.

Înștiințăm pe toți cei doritori de a avea în bibliotecă „Noua Revistă Română" că avem din nou la dispoziția d-lor colecțiile volumelor V, VI, VII, VIII și IX din revistă, legate în scoarțe tari și demne de a figurà în orice bibliotecă, pe preț excepțional de lei 1,50 fiecare volum (în provincie plus 60 bani porto pentru 1 sau 2 volume, lei 1.10 pentru 3 sau 4, și lei 1.35 pentru toate 5 volumele).

Un volum cuprinde până la 450 pag de text variat și mereu de actualitate.

Cererile, făcute pe cotorul mandatului cu care se va trimite suma de mai sus, sau în scrisoare, la care se va alătură suma de mai sus în mărci poștale vor fi înaintate administrației revistei.

LITERATURA

IN PREAJMA CEAHLĂULUI

3 Iulie — **Vatra Dornei.**

O dimineață frumoasă umple valea Dornei și scaldă orașul strâns între muncelele cu cetini. Casele mai toate sânt de o mână: albe și mărunte. Numai palatul de cură și hotelul, se, înalță mândre, cu straşina stăpânitoare până departe, în lungul apei, așezate.

Pe ulițele înguste, pe cărările înfundate în poalele munților, și în grădina publică, strânsă într'un costiș, ca un cuibușor drag,—mișună cârduri, cârduri de vizitatori, veniți din multe orașe, dinăuntru și de peste graniță. Au venit să-și lecuiască trupurile păsuite în izvoarele tămăduitoare ale Dornei și să răsufle aerul rășinos, de brad.

Acì, soarele e mai blând; razele, mai dulci; zilele sânt răcoroase și serile senine; iar luna e mai limpede, mai bălană. Stelele, parcă sânt altele, mai strălucitoare, mai vii!...

Așà e în valea Dornei!...

Pornim pe jos la Dorna românească, șapte kilometri de cale. Piciorul e odihnit și măsoară lacom drumul.

Intrăm într'o luncă, aprinsă de maci; iar păiușul, în fire de colelie, bate genuchii. Contenim mersul p'acì și trupul se leagănă agale în mirosul flori, lor. Se leagănă și livada, se leagănă tot câmpul în glasul duios de sub codru... Toarce cavalul, acì gros, liniștit, apoi subțire, mai subțire, până se stinge cântecul, ca un dor, alunecat din inimă.

Se trezește câmpul, ne trezim și noi. Mai e nițel drum.

Ca la o poruncă, se ridicară toate frunțile. Fețele zâmbesc și un ura lung izbucnește din grămada noastră. La câți-va pași fâlfâie mândru și semeț tricolorul românesc.

Veneam dela neamul nostru de suflet, întâlnisem acelaș grai, aceleași cântece, cu aceleași datine,—și totuși, nu știu dece, când am păsit pragul hotarului, un fior drag a fulgerat prin toate vinele și un surâs de bucurie a sburat de pe buze!

Rădăcina sângelui:

Fie pâinea cât de rea,
Tot mai bine 'n țara mea....

In fuga undelor.

— Gata! se auzì gura lui Potolincă, cârmaciul din frunte. Dălcăușul desfăcù gânjul din țăruș, apoi sărì pe coada plutei, din urmă.

Pornim. O legănare ușoară și o adiere răcoroasă ne încinge frunțile.

Ce lin mergem! Dacă n'ar fi malurile, cu pădurea și cu munții,—straja îmbătrânită în slujbă a apei,—s'ar părea că pirotim pe loc. Dar ne ducem, ne ducem legănați lin; parcă ne ridică în sus niște aripi plăpânde, afânate, ne ține cât-va, apoi ne coboară, iarăș ne sue și iarăș ne lasă jos. Și tot așà plutim, în mreaja unui fior dulce, cu tresăriri noui și bucurii mari la fiecare pas.

Se rânduesc în urma noastră brazi voinici, luminișuri de livezi, stânci; câte un sat se năzărește în zare, căsuțe albe se presară sub coastă, apoi mioare bălane rumegă, bulucite la colț de umbră deasă; iar alături, într'o rână, ciobănașul își spune dorul.

Pe cer, nici pic de nor. De sus se cerne tot mai deasă puzderia razelor, și țese în urzeală de aur pojghița încutată a apei. O adiere lenevoasă, când mai rece, când mai călduță, flutură peste capetele noastre.

Umbre groase răsar 'nainte și calea se închide. Potolincă îndesă pălăria pe cap, sumese mânecele, pironi picioarele în bușteni, și prinse cârma în palmele osoase.

Facem cot larg și iar se deschide drumul. Acì Bistrița își strânge apele, iuțește mersul, se încruntă, și se năpustește în malurile cari își apropie tot mai mult rândurile și vor par'că să deà mâna munții din dreapta cu cei din stânga. Oțelită, că-i frânge calea, se ridică apa în sus, ca un zid, și se repede turbată sub stâncă. Roade, se sbate, se smucește, se întoarce când pe o parte când pe alta, se dă înapoi și iar se năpustește. Sfredelește, mănâncă în piatră, până obosită, înălbită de atâta lihneală, se împleticește și cade pe spate.

Buimăcită, sleită de puteri, apucă drumul, îngăduit de stânci. Dar nu merge mult, așà supusă, c'odată tresare își culege iarăș toate valurile într'un singur mănuchi și o ià la fugă.

Urlă, țipă, răcnește, sare în sus, asvârle stropi peste gâturile stâncilor, le scuipă de le face albe de spume; răpune câte un bolovan, trece peste el, îl bușește, apoi sare jos, se strâmbă la piatra supusă, îi dă cu sic, și pleacă 'nainte...

Am trecut colțul Ortoaia, unde pârâiașul și-asvârle undele sfioase în brațele nebunaticei Bistrițì; am lăsat în urmă vama strâmtă a Osoiului; Gura Sunătorei, când bate vântul țipă stîncele ca o gură de uriaș; apoi colțul Acrii, un zid de cetate cu care se luptă apa de vremuri. Acì se strâng valurile în ghiulele, se așează în rând de bătaie și se reped în stâncă. Dar cad numai decât zob,—piatra nu se clintește.

— Păziți margenea! — ne trezì gura lui Potolincă,—toți pe mijloc!

Un norod de stânci își întinde sulițele înaintea noastră. E la chei,— gherdapurile Bistriței.

Nu se mai vede soarele, parcă se înoptează. Din gurile văgăunilor suflă un vânt rece, cu miros de piatră nămolită.

Drept în toghii ne duce «nebuna». Ni se făcù părul măciucă și un fior de ghiață ne trecù prin tot trupul. Câte suflete n'au înghițit chcile! Ne bulucim pe mijlocul plutelor și înlemnim, cu privirile ațintite la undrelele uriașe, cari, acù, acù, ne străpung. Potolincă își mai aruncă odată ochii 'napoi:

— Jos, vă rog!...

Apoi către tovarășul din stânga, mai mult în șoapte:

— Hm !. Două plute, coturile sânt înguste aici !.

Apoi strigă Dălcăușului: «ține cât poți la pădure», și el își încordă picioarele, frânse șalele, se făcù colac pe cârmă și înfipse ochii în stânci.

Patru brațe goale, vânjoase, se luptă în jugul plutei dinainte. Se îndoaie coatele arămii, se desdoaie, se ridică, se frâng din nou; iar cârmele trosnesc în țăruşii de corn.

Apa se încovoaie în valuri, ca un balaur furios, se ridică cu noi în sus, pufnește, svârle solzi spumoși, se opintește să-și arunce povara în ghiarele de piatră; dar Potolincă îi moaie junghetura, tovarășul îi crestează fruntea și puhoiul cade pe lat, sub plute.

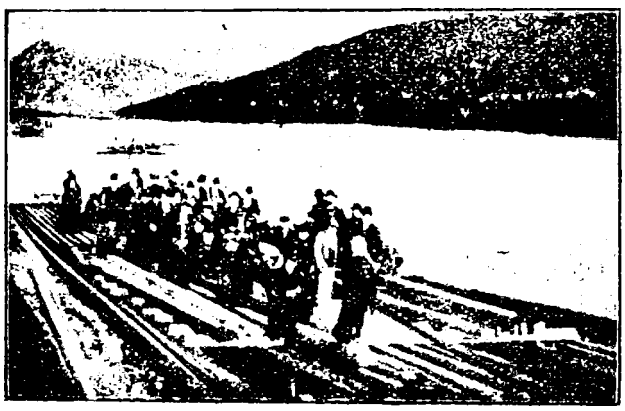

Plută pe Bistrița.

S'a retezat jugul cu stâncele. In urmă tot mai e luptă. Se isbesc bușteniì de malul pietros, plutele tremură, își răresc lemnele, apa sare deasupra, se încearcă «șerpoaica» să ridice coada și să ne dea în gât, dar Dălcăușul mestecă mereu cârma și croește în capul valurilor.

Ne-am lipit unul de altul și nici nu mai clintim.

— La câmp, Călineì isbucnì iarăși glasul înăduşit al lui Potolincă.

Dălcăușul se răsuci pe loc, învârtì cârma și începù să spargă mușuroaele de spumă.

O gură adâncă, cu dinți mâncați, rânjește în fața noastră. Clocote apa înăuntru, apoi busnește afară înroșită și plină de spume. Ne țin «ochiurile» pe loc. Se luptă, cârmacii, îngenuche, le trece năduşala prin cămașă; ș' apoi odată furișează plutele pe lângă vârcoale.

Am scăpat. Dar când să răsuflăm, «năbădăioasa» se năpustește din nou, ià plutele pe sus și le aruncă în zidul din dreapta. Potolincă nu se lasă, se pune cu pieptul pe cârmă, apasă, apasă și taie tot în pieptul apei.

Par'că se luptă c'un taur de coarne.

In stânga, un țugui înourat, își condeiază vârful în chip de coif, pe aria albastră; pe dreapta Bogolinul își vâră creștetul în jăratecul din soare; iar la picioare-i se asvârle în unde spumoase pânza de apă numită «Moara Dracului»...

Un luminiș larg ne îmbrățișează și soarele ne ièse în cale, vesel. Răsuflarăm lung. Vâslașii lăsară «condeele» din mână. Potolincă își luă pălăria din cap și scutură pletele, mai aruncând o privire, în urmă:

— Să ne răpue și mai multe nu !.. bat-o pustia !.

Își șterse fruntea de sudoare:

— Dar, și eu îi știu buba !.. Doar, pe apă am crescut !..

S'a domolit Bistrița. Își răvășește apele în valea largă, se întinde la umbra deasă a brazilor, și ațipește, ca un drumeț obosit. Stă ce stă, își leagănă undele în mirosul de ismă creață, pe sub moșurile de sovârf conabiu, ș'apoi pleacă iarăș printre malurile cu livezi și printre mănuchiurile de drăgaică, cu floarea galbenă.

Intâlnește fete, înălbind pânzele și neveste zuvelcate până'n brâu, trăgând fir de mătase, din caerul, afânat. Și tot așa, agale, ne duce apa. Trec, în urma noastră, poeni verzi, șiruri de mesteacăni, cu tulpina albă var; trec cetini îmbrumați, trec spinări de munți, trec pârâiașe, cari se aruncă în brațele Bistriței.

Au rămas înapoi munții Călimanului, trei coame nalte, cari răzoresc Carpații Moldovei; a rămas și Pârâul Arămii, hotar între Bucovina și țara noastră. Acum tăiem locurile deschise, pe unde odată, în vremuri grele, năvăleau dușmanii din apus; pe acì s'au încrucișat multe oști, și multe buzdugane, înroșite, s'au spălat acì.

O prinde dorul pe Bistrița de isvorul ei limpede, din care a țâșnit ca o vână, și numa'ncep a cânta, legănându-se în largul văiei. Cântă apa prin pustiul pădurii, cântă frunzele în susurul lor tainic, cântă vântul în tremurat de șoapte, cântăm și noi, ațâțați de atâtea glasuri și purtați pe unda lină.

Ne iese Bărnărelul în cale, cu solzii de argint și cu murmurul de caval. Se întețesc cântecele mai cu foc, mai cu drag...

Tună la cornul Caprii. Potolincă miji ochii în zare

— Nu scăpăm neudați !..

— Da, nu vezi, că e cerul oglindă,— îi tăiarăm noi cuvântul,

Cârmaciul râse în barbă:

— Hei... acù ies norii, ca din pământ !

Incepù să sufle un vânt rece dinspre fundul văilor și într'un sfert de ceas, tot cerul fù un nor.

Se întunecă din ce în ce, și tună. Tună, să despice munții; iar fulgerele crestează pădurea, cu trâmbe de foc.

Potolincă îmbrăcă pieptarul:

— O să fie ploaie mare !.. Dacă am puteà să aciuăm la adăpost, să nu ne apuce 'n Toance !..

La cuvintele vâslașului, ni se sbârlì părul în cap.

— Călinc, — strigă Potolincă, — bate la câmp și aruncă gânjul, s'o oprim !

Dălcăușul prinse cârma în mână și începù să dea îndărăt valurile. Incet, încet duse plutele până aproape de margine. Călin dete să sară pe uscat cu gânjul, să bată țăruşul; dar un mușuroi de apă, se năpustì în bușteni, ne luă pe sus și ne îmbrâncì iarăș la matcă.

Se îngustează valea și Bistrița își adună apele, tot mai strâns. Potolincă se închină:

— Cu Dumnezeu 'nainte acù !.. La vale nu mai e nădejde de oprit !..

A venit și ploaia. O pânză de apă se deapănă în cuprinsul ochilor. Și plouă cu băşici. Nu se mai vede nici 'naintę nici în urmă; doar noi, buluciți pe plută, ne strecurăm, ca o mogâldeață, prin negura de ploaie

Mergem în voia apei. Noroc numai că Bistrița e tot domoală. Potolincă, cu ochii înfipți în calea înoptată, dibue făgașul din cârmă și cercetează apa.

Se subțiază norii, când și când, dar alții plini le iau locul. Acum nu mai plouă, toarnă cu găleata. Pe poalele pardesielor și din pelerine curge ca din burlan. Pe podeala plutelor clocote apa, de un lat de mână.

Un ceas încheiat a vâjâit scocu. Ne-a făcut ciuciulete, din creștet până'n tălpi.

S'a schimbat vântul. Ca de porunceală au rupt norii rândurile și ploaia a stat.

Iar îmbrățișează sparele valea. O abureală străvezie plutește deasupra apei. Se rărește rețeaua, se subțiază tot mai mult și se înalță peste brazii înciucurați. Munții fumegă.

S'a făcut mai frumoasă vremea și soarele mai aprins. Potolincă înfipse securea în buștean și întinse cojocul cu lâna în sus:

— Ne-a muiat, acum o să ne scorojească!..

Dogorește la spate. Intindem și noi pelerinele pe tropuzanul, care încingeà plutele.

Se prăbușesc iar cocoașe de munți, dărămându-se până 'n Bistrița, îi frânge cale și o întoarce înapoi Se înrăește din nou apa, se turbură, sare în sus furioasă și clocotește pe loc. Aici Bistrița e mare, puternică, nu mai e puiul de la Dorna, împiedecat de ori ce piatră

Cârmacii câte-și trei sânt la locurile lor. Potolincă s'a și pironit:

— Incă un hop, aici la Toance!

Două ziduri de munți închid norodul valurilor. Ca la o sută de pași răsare în mijlocul apei cârduri de stânci îngăduind printre ele deschiderea unei guri, înguste Acì nu este nici o întorsătură. Bistrița duce sfoară și dă în cap țărușilor de piatră, ciuntindu-i unul câte unul. A făcut mâna omenească începutul, retezând gâturile stâncilor, cu praf de dinamită, și acum le mănâncă apa, lacomă. Acì le înghite valurile, acì le varsă afară, le pălmuesc, sar peste ele; iar stâncele stau supuse, ca niște mâini ciungite.

Cârmacii taie apa și poartă plutele glonț printre oștirea dezarmată. Deasupra, «Piatra lui Toader» își îndoaie gâtul ca o cămilă...

— Căline, seama la Bubosu! dă gură Potolincă.

Dălcăușul începuse de mult să fărâme apa.

Hârjâie ceva sub plute. Joacă buștenii, se sdruncină și printre rărituri iese afară o perie de colți. O clipă stăm pe loc. Dar odată umflă valul Bistrița și ne svârle în sus. Incă un hârjâit lung. Am trecut. Fuge apa după noi; iar în urmă rămâne chel un cap, cât toate zilele, cu creștetul numai cucue.

Se deschide iarăș valea largă. Munții o iau razna. Apa conteneşte, și-și duce undele gâfâind prin bogăția de soare. Iar intrăm în livezi și în flori. Ne prind ochii albăstrelele, despicate în clopoței și mușcțelul în părăluțe albe.

Vâslașii stătură pe buștenì. Au lăsat cârmele în voia lor. Potolincă asvârle fumuri din lulea, cu ochii duși. Își trece plutașul mâna peste frunte și încet, încet înfiripează un glas de cântec, cu dor mult și cu vorbele șoptite, mai mult pentru el:

. . . . . .

De-o fi dor dela nevastă,
Să las calul să mai pască;
De-o fi dor dela copii,
Să pui șeaua și să mâi...

. . . . . .

Potolincă suflă scrumul din lulea și sări în sus:

— Zoriți bă, că s'a lenevit de tot Bistrița și ne prin de noaptea în cale!..

Inșfăcară cu toții vâslele și începură să trezească apa.

Mai eră o geană de soare, când am ajuns în Broșteni.

I. Chiru-Nanov.

CRONICA TEATRALA

Teatrul Național. *Omul de altă dată*, piesă în 5 acte de G. de Porto-Riche, traducere de I. Brătescu-Voinești.

Teatrul Modern. Compania dramatică Davila. *Docentul*, piesă în 4 acte de Ferdinand Wittenbauer.

Piesa lui G. de Porto-Riche *Le Vieil Homme* a fost primită astă iarnă la Paris cu un entusiazm ditirambic și exagerat. E drept că entuziasmul eră mai mare de partea criticei decât a publicului. La acest succes contribuiau, pe lângă calitățile reale ale piesei, prestigiul autorului unor lucrări ca *Amoureuse* și *Le Passé*, faptul că Porto-Riche lucrase mai bine de zece ani la ea, și mai ales toba mare a reclamei. Și cei ce nu împărtășeau entuziasmul criticilor gazetelor cu tiraj a trebuit să recunoască meritele noii lucrări a lui Porto-Riche, care este o piesă studiată, muncită, prea muncită chiar, adâncită cu cunoscuta pătrundere psichologică a autorului, lucrată cu grijă, cizelată până în cele mai mici amănunte. Este o adevărată operă literară, cu incontestabile calități de stil și de psichologie, care tocmai din pricina excesului acestor calități merită mai mult să fie citită decât văzută. Aș merge mai departe și aș spune că valoarea ei ar fi fost mult mai mare dacă ar fi fost tratată sub forma de roman în locul formei de dramă. Ca piesă de teatru, cele cinci acte, care înaintează cam greu, sunt prea lungi. Amănuntele de analiză psichologică, observațiile de moralist pătrunzător se pierd pe scenă, tocmai din pricina belșugului lor, și rezultatul este că bogăția aceasta, care la citire ne-ar fermecă, face dialogul fastidios, piesa greoaie, iar momentele într'adevăr dramatice se întunecă, se pierd în frazeologia aceea elegantă și de foarte multe ori profundă. Ca acțiune dramatică piesa lâncezește. Ca să ajungem la conflictul groaznic din actul al V-lea, trebuie să ascultăm patru lungi acte de expunere. Foarte bine a făcut direcția Teatrului că a împreunat la reprezentare pe primele două. Erà și mai bine dacă autorul le contopeà într'unul singur

de dimensiuni obișnuite. Aceeaș contopire puteà face și din actul III și IV.

Teatrul lui Porto-Riche a fost numit *théâtre d'amour*. Și cu drept cuvânt. Are acest punct comun ca teatrul lui Henri Bataille. Piesele amândurora se învârtesc împrejurul acestui sentiment primordial și veșnic, care nu cunoaște bariere nici stăpân, mai tare ca viața, mai tare ca moartea. Trebuie însă să recunoaștem că de cele mai multe ori în piesele lor este vorba numai de instinctul fiziologic al amorului. Eroi de „théâtre d'amour" sunt toți eroii din *Le Vieil Homme*, toți au fire de amanți, chiar când sunt soț și soție.

Michel Fontanet, care s'a însurat de tânăr și din dragoste, a fost un soț necredincios; și-a înșelat din belșug nevasta, ani de-a rândul, la dreapta și la stânga. Tereza Fontanet e o femee pasionată și romantică, fire de amantă credincioasă, care a suferit, a plâns, s'a rugat de ușuraticul ei soț, până când în cele din urmă l-a adus pe calea cea dreaptă. Când începe piesa, de cinci ani soții Fontanet stau retrași de lume și de ispită într'un sat din Dauphiné, Vizille. Michel, care e inginer, a deschis o imprimerie, la care lucrează toată familia. Socotelile le ține Tereza, iar fiul lor Augustin face corecturi. Ciudată ființă copilul acesta de 16 ani! El este oarecum pedeapsa firii de amanți a părinților lui. A moștenit dela mumă sensibilitatea excesivă și firea neliniștită, dela tată trebuința imperioasă de a iubì. Nu e vorbă și părinții i-au dat o detestabilă educație. In loc să-l trimeată în aerul liber să se joace cu băieții de vârsta lui, și să facă sporturile sănătoase, ei lasă pe băiețelul slăbuț și chimeric să se intoxiceze cu literatură și muzică pasionată. In loc să-i combată apucăturile neliniștitoare, ei i le favorizează; tatăl e mândru de „sensibilitatea" fiului său („sensibilitate" e un cuvânt care revine foarte des în dialogul acestor trei persoane); mama e confidenta mișcărilor obscure ale sufletului și inimei fiului; în neliniștea bolnăvicioasă a acestui copil pasionat ea își regăsește propriul ei suflet. Ea nu e în stare, n'are tăria să îndrepteze pe calea cea sănătoasă „sensibilitatea" fiului ei. „Totul în casa asta îmi vorbește de dragoste" exclamă Augustin, nerăbdător de a încercà și el la rândul lui dulcile chinuri ale patimei grozave. Și părinții tot nu intervin. Ei au toată răspunderea catastrofei ce urmează.

Imediat ce se schițează firea acestor trei personagii, simți că se pregătește o furtună, că fatalitatea așteaptă. Liniștea în care trăesc la Vizille este numai aparentă. Tereza a rămas aceeaș femee bănuitoare și speriată de fiece gest al bărbatului ei. Tot sfârșitul actului întâi e plin de o scenă de prisos între soți. Tereza amintește lui Michel tot trecutul lui svânturat, toate lacrimile, toate suferințele ei. La ce servește această scenă, odată ce soțul de cinci ani s'a cuminții? Tereza face rău că scormonește cenușile. Căci iată că adevărata primejdie vine. Un nou personaj vine să turbure viața acestei familii ciudate. Este d-na Allain, o vechie cunoștință dela Paris, care vine la Vizille să primească o moștenire. Intâiu Tereza nu o primește. Dar d-na Allain revine, și de unde vroià numai să strângă mâna prietenilor ei, o vedem că se instalează de-abinelea la Vizille, la Fontanet în casă. In femeea aceasta ușurică și veselă Tereza simte o dușmană, dar n'are tăria să reziste insistențelor pe față ale fiului ei, care stăruie să o păstreze lângă ei, și insistențelor ascunse ale soțului, în care se redeșteaptă trecutul. Cum vede pe această femee, Augustin se transformă într'o clipă: timidul, tristul, tăcutul băiat se înveselește, se înviorează, vorbește, râde, glumește. In scurt timp toate latențele sufletului lui pasionat se aprind, explodează. In Michel se redeșteaptă „omul de altă dată", dar pe când fiul se amorezează pătimaș de d-na Allain, tatăl ajunge amantul ei. Tereza, cu intuiția sigură a ființelor instinctive, ghicește chiar momentul precis când soțul ei o înșală. Dar nici ea nu-și dă seama de întinderea nenorocirii ei; întâi nu se revoltă într'însa decât amanta. E hotărîtă să o gonească pe dușmana, să o dea afară din casă, rușinos. Augustin însă surprinde revolta mamei și ghicește hotărîrea ei. Urmează o explicație în care mama vede de astădată și partea cealaltă a catastrofei: patima aprinsă, grozavă a fiului ei pentru d-na Allain. Fiul nu va puteà suportà isgonirea străinei care a deșteptat într'însul un om nou. Urmează scena dintre Tereza și d-na Allain. Soția în loc să o gonească o roagă să rămână, ca să caute împreună vindecarea copilului. Leacul acesta laș prevedem ușor ce urmări va aveà. Drama începe acum într'adevăr. Tatăl și fiul amorezați de aceeaș femee: unul un desfrânat, care nu caută decât o aventură, celălalt un entuziast, care iubește cu tot sufletul lui pătimaș și neexperimenfat. Situațiunea e atroce și penibilă; asupra spectatorului produce o impresie de neliniște și aproape de desgust. Totuș Tereza prelungește această situațiune. Impreună cu d-na Allain hotărăsc să îndepărteze pentru câtva timp pe Michel Fontanet, pentru ca să astâmpere puțin gelozia aprinsă a lui Augustin. Dar catastrofa care trebuià să se întâmple, se întâmplă. Michel, căruia Tereza i-a spus tot, vrea să plece pentru câteva zile, dar înainte de a plecà își dă o întâlnire ultimă cu d-na Allain, la locuința acesteia. Augustin, cu intuiția lui de instinctiv, a ghicit și acest lucru. După o despărțire sfâșietoare de d-na Allain, Augustin pleacă în munte. In ultimul act ne aflăm în plină tragedie. Furtunei de suflete îi răspunde o furtună în natură. Tereza a ghicit și ea minciuna lui Michel, care așteaptă înfrigurat clipa întâlnirii cu d-na Allain. Scena e din ce în ce mai violentă între soți. Neliniștea și turburarea Terezei îl apucă și pe Michel; cei doi dușmani uită de ei și de patimile lor și gândul lor se duce spre copil: amândoi simt, sunt siguri că o nenorocire îl amenință pe Augustin. In atmosferă plutește fatalitatea, dintr'un moment într'altul soții așteaptă, și așteptăm și noi, vestea groaznică: într'adevăr peste puțin co-

pilul, care s'a omorît în munte, e adus neînsufleţit de nişte trecători. „Sunt un ucigaş" strigă vinovatul şi îngrozitul părinte. Nu-i rămâne decât să plece pentru totdeauna. Dar Tereza rămâne tot amantă: —„Rămâi, nu pot". Fatalitatea naturii ei o urmăreşte până şi în clipa aceasta a celei mai mari nenorociri. Acest lucru ne face să nu simpatizăm cu dânsa şi să nu-i dăm mila la care are dreptul inima ei zdrobită de mamă.

Nu putem simpatizà de altfel cu niciunul din personagiile lui G. de Porto-Riche. Nu cerem să avem neapărat personagiul simpatic într'o piesă; dar acest parti-pris de ponegrire a oamenilor şi a vieţii, această căutare de a ne turbură cu orice preţ, are ceva supărător într'însa. *Omul de altă dată* ne lasă cu o impresie penibilă. Nu e în piesa aceasta o adevărată pătrundere în adâncurile sufletului omenesc: minuţioasa ei analiză nu e decât o zgândărire a părţilor lui cele mai urîte,—nu ale sufletului veşnic şi universal, ci ale unor suflete bolnave, pătimaşe, la limita normalului. Tema fundamentală, aceea a rivalităţii dintre tată şi fiu, ne produce chiar un fel de strâmtorare fizică, un fel de desgust, care nu poate să fie şters nici de pedeapsa care se întoarce asupra tatălui. Cu tot talentul autorului, un asemenea teatru nu poate să ne înalţe şi să ne purifice, cum face adevărata artă.

Interpretarea a avut multe lipsuri. D. Demetriade cu mijloacele de care dispune, cu clătinările din cap şi cu legănările de trup, n'a isbutit să redeà dezinvoltura elegantă şi inconştienţa perversă a lui Michel Fontanet. D-na Demetriade erà prea stridentă şi prea continuu plângătoare în rolul d-nei Fontanet. La locul său a fost d-şoara M. Filotti în rolul uşuratecei d-ne Allain. Bine de tot, ca totdeauna, a fost d. Livescu în rolul bătrânului sgârcit şi slujnicar Chevassieux, socrul lui Fontanet. Ca şi la Paris, rolul băiatului Augustin a fost jucat de o actriţă tânără. Travestirile acestea au totdeauna ceva supărător. Totuş d-ra Macri a pus multă căldură şi multă melancolie chlorotică în acest absurd personagiu. Foarte pătimaş şi-a spus durerosul adio către d-na Allain spre sfârşitul piesii.

Trebue să notăm admirabila traducere a piesii făcută de d. I. Brătescu-Voineşti.

*
* *

Aceste două săptămâni din urmă Compania Davila a jucat piesa germană a lui F. Wittenbauer *Docentul* (Der Privatdocent). Este o satiră aprigă împotriva felului de recrutare a profesorilor în universităţile germane, unde de cele mai multe ori,— ca pretutindeni de altfel, nu birue nunca adevărată şi ştiinţa, ci intrigile şi influenţele. Toată piesa se petrece într'o atmosferă universitară, desigur într'un orăşel german al cărui principal organ de viaţă sufletească este Universitatea. Pe noi, trebue să mărturisim, piesa aceasta ne interesează mai puţin: mediul acela universitar, cu anexele lui, ne rămâne cam străin. Nici intenţia morală a piesei nu ne mişcă prea mult: noi ne-am obişnuit cu ceeace revoltă atât de mult conştiinţa cinstită a unui Wittenbauer, şi cum lucrul a ajuns să fie monedă curentă nu numai în lumea universitară, dar pretutindeni, ni se pare că este şi firesc să fie aşà. Ce vrei, aşà e lumea, n'ai să o schimbi tu! răspund toţi oamenii cuminte naivului revoltat. Arivismul în universităţile germane poate să fie o plagă şi cu drept cuvânt poate să alarmeze pe oamenii de bine, căci în viaţa sufletească a naţiunii universitatea este un important organ. La noi însă arivismul poate să înflorească nesupărat, fără să se revolte nimeni, căci universităţile n'au nici o influenţă asupra restului vieţii naţionale: ele sunt fabrici de funcţionari şi profesionişti—şi atâta tot. Iată de ce piesa lui Wittenbauer nu ne prea turbură nici nu ne prea interesează.

Dr. Obermayer este de zece ani docent la universitate. Fiu de ţăran dela munte, sărac, a muncit cu înverşunare şi a ajuns să însemneze ceva în ştiinţa geologică. E un om simplu, drept, cinstit, puţin cam abrupt. Nu ştie ce e linguşirea, încovoiala de spinare, temenelile. Din cauza înfăţişării lui cam hirsute şi a necunoaşterii manierelor politicoase şi curtenitoare, nu e agreat deloc de cercul feminin universitar, care face profesorii... Dr. Obermayer are însă simpatia şi sprijinul rectorului Kellersheim şi a profesorului Prutz. In chip foarte discret docentul iubeşte şi este iubit de fiica rectorului, Elsa Kellersheim. Iată că e vacantă catedra de geologie. Obermayer erà cel mai indicat să o ocupe. Nimeni nu se gândeà să-i conteste dreptul, când se ridică un adversar redutabil, Dr. Lukanus. Acesta e un elev al lui Obermayer, docent şi dânsul, însă numai de puţini ani. Lukanus e om de lume, agreat în cercul doamnelor universitare; carte multă nu ştie el, dar are multă abilitate. Lucrările şi le-a făcut cu materialul dat de Obermayer. Ca să-şi asigure reuşita la profesorat, cere în căsătorie pe Elsa Kellersheim. Graţie unei neînţelegeri între aceasta şi Obermayer care nu îndrăzneşte să se pronunţe tocmai în împrejurările când catedra erà vacantă. Elsa primeşte să fie soţia lui Lukanus. Şi Lukanus ajunge profesor. Asistăm la consiliul profesoral care hotărăşte asupra vacanţei de catedră. Acolo se dă pe faţă laşitatea şi micimea de suflet a onoraţilor dascăli. Rectorul însuş, care de altfel erà un om de treabă, votează pentru viitorul său ginere. Singurul om cinsit, profesorul Prutz, se revoltă de nedreptatea asta şi aruncă în obrazul Senatului universitar invective crude şi drepte. Prutz nu mai rămâne în universitate şi demisionează. Studenţii însă primesc cu fluerături pe noul profesor Lukanus şi vin să facă o *Katzenmusik* subt ferestrele rectorului. Acesta vede fapta rea ce a făcut şi e bolnav de remuşcare. Lukanus îşi dă arama pe faţă şi acuză pe rector de marea lui blândeţe faţă de studenţime, pe care o tratează de canalie. Elsa intervine şi rupe logodna ei cu arivistul Lukanus. Prutz şi Obermayer se retrag din

universitate, ca să respire aerul mai curat dela țară. In actul final asistăm la despărțirea patetică dintre acești oameni desgustați de intrigile universitare și familia Kellersheim. Piesa se termină fără să fie isprăvită.

Sunt multe stângăcii în conducerea acțiunii, și multă naivitate. Dialogul e lipsit de vioiciune și una din situațiile centrale rămâne nelămurită până la sfârșit. Intr'adevăr Obermayer iubește pe Elsa și Elsa iubește pe Obermayer. E drept că d-na Kellersheim favorizează pe Lukanus și-și impune voința ei Elsei. Dar Elsa n'avea decât să explice lucrul tatălui ei care o iubea și care era un om de treabă, dovadă căința lui sinceră după greșala ce făcuse. Obermayer nu caută un singur moment să risipească neînțelegerea ivită la sfârșitul actului I-iu și se desparte de Elsa, la sfârșitul piesei, fără să-i spuie un cuvânt care ar schimbà totul; și nici Elsa nu spune acest cuvânt. Rămânem nedumeriți în fața acestei inexplicabile timidități. Toată valoarea piesei rămâne în intențiunile ei morale.

Rolul lui Obermayer este încă un rol potrivit pentru d. Radovici. D-sa ne-a înfățișat bine personagiul acela abrupt, brutal uneori, cinstit totdeauna, naiv în fondul curat al sufletului lui. Am dorì acum să vedem pe d. Radovici și în alte roluri, diferite de acesta și de Samson. D. Storin excelează în rolurile antipatice de arivişti și de impertinenți, cum e rolul D-rului Lukanus. D. Constantiniu a pus multă căldură în rolul d-rului Prutz, însă forțând puțin nota a cam caricaturat puțin figura simpaticului profesor; de aceea publicul râdeà într'unele scene care trebuiau să fie patetice. Foarte corect jocul d-lui Popea în rectorul Kellersheim. Intr'un personagiu epizodic, dr. Lendenberg, d. Fl. Simionescu ne-a dat o frumoasă figură de profesor bătrân; ca ton, ca gest, ca atitudine d-sa a fost ireproșabil.

Principalul rol feminin l-a jucat d-ra Florica Alexandrescu, care și-a dat multă silință. Cu timpul, ajutată fiind de darurile sale fizice, de gustul la îmbrăcăminte, și îngrijindu-și dicțiunea, va fi un bun element de teatru modern. In rolul lăturalnic al tinerei croitorese Käthe, d-ra Theodosian a jucat cu naivitate resemnată, cu gingășie și duioșie, așà cum se cuveneà.

Lazăr Cosma.

CRONICA ȘTIINȚIFICA

NOUTĂȚI ȘTIINȚIFICE

O nouă metodă de analisă chimică și ideile lui I. I. Thomson asupra constituției materiei.—Ultima descoperire în domeniul chimiei este noua metodă de analiză chimică bazată pe desagregarea materiei în tuburile *Crooks* de către descărcările electrice; adică metoda lui *I. I. Thomson*, celebrul fizician englez.

Toată lumea știe că într'un tub în care se găsește un gaz oarecare rarefiat, numit *tub Crooks*, dacă se lasă să treacă o descărcare electrică, se produce fenomenul cunoscut al desagregărei materiei, adică al descompunerei ei în: a) *electroni negativi* aruncați de *catodă* înaintea ei și cari se chiamă *raze catodice*. Ei sunt o *descompunere a atomului* adică o *particulă* care nu mai face parte din materie și nu mai este, după teoria nouă, decât *electricitate negativă* mișcându-se cu o vitesă foarte mare și având o massă foarte mică (de 177 de ori mai mică ca a hidrogenului); b.) iar la *anodă*, materia se descompune în *raze pozitive* sau *raze canal*, cari sunt proiectate de aceasta, și sunt formate de *materia însăși*, adică de atomi, molecule și conglomerate moleculare, încărcate cu *electricitate positivă*, de o massă mai mare, și mișcându-se cu o vitesă mai mică.

Ei bine, Thomson, servindu-se de aceste *raze posisine*, pe cari le lasă să treacă găurind catoda, a creat o nouă metodă de analiză chimică, adică de descoperire a corpurilor cari s'ar găsì într'o combinație, servindu-se de deviațiunea lor produsă de două câmpuri: unul electromagnetic vertical și altul electrostatic orizontal, deviațiune care este înregistrată pe o placă fotografică, și din a cărei coordonate măsurate pe placă, în virtutea unei formule simple, se poate deduce massa atomică cu care avem de a face. Este prea delicată expunerea științifică a acestei metode pentru o cronică ca aceasta, și de aceea ne vom scutì a o da, dar vom zice că toate corpurile, în forma aceasta, parcurg o parabolă pe placă, parabolă care caracterizează pe fiecare corp în parte. Ceeace este mai important însă în această analiză și care schimbă complect ideile ce le aveam asupra combinațiunilor chimice, este starea în care se găsesc corpurile în stare gazoasă și sub influența descărcărilor electrice; această stare este mai complexă de cum se credea. Așa, *oxigenul* se prezintă în stările următoare:

oxigen molecular
atomi neutri de oxigen
atomi pozitivi
atomi cu două încărcări pozitive
atomi negativi
molecule pozitive
ozon pozitiv
0^6 pozitiv.

Incărcările negative din această parte a tubului, sunt formate de particulele neutre cari au captat o particulă negativă în drum; ozonul este 0^3; pe placă particulele negative se înregistrează în partea opusă celor positive, influența câmpurilor fiind contrară; *catoda* și *anoda* sunt cele două plăci de platină, la cari ajung cele două *poluri* ale descărcărilor electrice: negativ și positiv.

Ideile emise de Thomson asupra *combinărilor* chimice, în urma descoperirei acestor particule negative în câmpul positiv, sunt așadar următoarele:

Atomul ar constà din aglomerarea mai multor corpuscule într'o sferă de electricitate positivă, aceste corpuscule fiind în echilibru grație repulsiunilor și atracțiunilor reciproce. In jurul lor ar fi libere 1, 2, 3 corpuscule negative, cari ar reprezentà *valențele* adică proprietatea de a atrage 1, 2, 3 alte corpuscule la ele de la un alt atom și a formà astfel combinările chimice, care dau *molecula*. Nu voiu insistà mai mult asupra legăturilor dintre teorie și experiențele expuse, fiind prea specială; singura lor expunere este suficientă pentru a arătà unde am ajuns azi în știință în această privință.

Em. Grigoraș

ÎNSEMNĂRI

Ştefan Petică a fost amintit alaltăeri, la Bucești, lângă Tecuci. Câțiva prieteni au ținut să-l prăsnuiască în liniștea satului său, lângă mormântul peste care se revărsă poate, în ziua aceea, surâsul întârziat și nesigur al toamnei, în beția căruia s'a stins, cântându-i jalea, blândul, neascultatul Ștefan Petică. S'ar cuveni acestui poet, al cărui talent strălucește astăzi tot așa de sfios numai pentru câțiva, ca și în vremea când el însuși și-l putea ascunde odată cu chipul lui modest,— s'ar cuveni lui Petică și o altă cinste. Cei cari din artiștii noștri au avut norocul să privească — și uneori să ajute ei înșiși — la înălțarea reputației lor, gustând mulțumiți și îmbătați din gloria bine cuvenită a lucrului lor, toți din aceștia cari cunosc pe Petică, ar fi avut datoria să dea memoriei acestui fricos rătăcit de viață și de reputație, ceace ce se cuvine pentru talentul lui.

Până atunci, tinerii dela Tecuci au adus amintirii poetului smerit și uitat cea mai cinstită jertfă de închinăciune.

Noi fericim pe Petică că așteaptă să se adune anii deasupra gropii lui, pentru a-i se da recunoașterea ce i se cuvine, mai mult decât pe cei cari, gustând mulțămita și belșugul unei zile, se văd ei singuri îngropați de uitare și striviți de vremea judecății celei drepte care cade neîntârziat asupră-le.— *Teo.*—

Crimele Semiculturei.— Când se întruneă, acum un an, liga franceză pentru paza moralei amenințată de îngăduința tiparului și de representările aţâțătoare, cuceritoare și insinuante, ale cinematografelor,— a ràs foarte multă lume. Cuvintele desnădăjduite ale unui bătrân și onorat senator, care avusese încă curajul moral, să presideze în veacul nostru o astfel de adunare, făcură hazul nu numai al gazetelor „independente" de bulevard, dar epuizară ironia și svârcoliră cinismul chiar al publicațiilor serioase din toată Franța cugetării libere. Congresul s'a disolvat într'o atmosferă de surâs îndârjit și suficient; iar cinstiții membrii — cari, trebue să spunem, nu erau toți senatori — nu au știut cum să se risipească mai repede pentru a-și ascunde seriozitatea și... moralitatea. E ridicol, ca în capitala Franței, să vorbești de paza moralei: morala se face de sine, nu se păzește și nu se pierde. Așa puteau zice cei — așa de puțini — cari ar fi avut pretențiunea, foarte voluntară, de a filosofă destrăbălarea morală care-i rătăcește și le mulțumește neînțelegerea. Dar, încă ce pretențiune absurdă, ridiculă când o bănuești, revoltătoare când trebue s'o asculți, de-a țărmuri libertatea sfințită de lupta cu care s'a cucerit,—a tiparului. Așa se scriă, în jurul bietului, eroicului congres al moraliștilor francezi.

Și, totuși, s'au discutat lucruri serioase. S'au desbătut lucruri cari pot să mânie libertinajul nesățios al lumei noastre, dar cari se invederează și pentru cei revoltați ca și pentru cei împăcați, din zi în zi cu mai multă și mai crudă lumină.

Americanii — chiar ei — sunt puși pe gânduri. O poliție morală pentru cele tipărite și pentru cele ce se reprezintă la cinematograf, se impune cu atât mai necesar cu cât ideea ei supără mai mult. Și, încă dacă nu pare prea paradoxal, cu atât mai necesar se impune cu cât înfăptuirea ei pare mai imposibilă.

Criminali aţâțați într'o noapte de înfiorare la o representație cinematografică, aventurieri și escroci creați după o pagină de lectură „populară", vicii adormite deslănțuite de îndemnul ispititor al cutărui erou ascultat, — și totuși o măsură nu se poate impune. — Un atentat exaltat, absurd, brutal, urmat de o sinucidere sălbatecă, înfioră mai ieri cetățenii Capitalii.

O victimă a aceloraș lecturi veninoase, a aceloraș representații rele și pline de ispită, s'a constatat că era nenorocitul. Fapta lui intră în rândul celor pe cari președintele congresului pentru profilaxia morală le numea crime ale semiculturei.

Să se ia măsuri. Să se ia măsuri, firește, dar ele nu cad în competența autorităților constituite. Societăți de propagandă socială, de educația copiilor săraci, erau propuse și în desideratele acelui congres, și sunt singurele cari constituesc o adevărată și eficace putere de acțiune socială.

Și, sunt; au început să se formeze și în Franța ca și în America, — cu toate că sunt și acolo înțelepți. cari nu ascultă și nebuni cari ràd. Și la noi ar puteà dură o astfel de asociație, care ar aveà altceva de făcut decât să sărbătorească pe cutare prelat ticălos sau să deà representații în onoarea altora. — *T.* —

Reorganizarea Universităților. — Din partea Ministerului de Instrucțiune s'a trimes la toate ziarele o notă prin care se anunță reorganizarea Universităților.

In acelaș timp însă s'a anunțat și numirea unei comisiuni compuse din *patru* profesori însărcinați cu redactarea acestei reorganizări. Oricine a citit numele celor *patru* profesori, *cari sunt nelipsiți din tot felul de comisiuni ministeriale*, a înțeles că nu este vorba de ceva serios.

Reorganizarea Universităților este de altmintreli de asupra puterilor actualului guvern.

Polemice.— Polemicele din foaia apostolului dela Vălenii merg *crescendo* spre degenerare....

Noi n'avem datoria să spicuim din ele decât contrazicerile.

Intr'un articol publicat în *N. R. R.* se făcuse afirmațiunea că: „Apostolul se mută el însuși la Vălenii-de-Munte, pentru a fi mai în contact cu sufletul neamului, cu durerile și aspirațiunile neamului."

Aceasta era o presupunere, ca și multe altele, cari s'au făcut asupra strămutării d-lui N. Iorga la Vălenii de Munte.

Iată ce ni se răspunde însă:

—„Apostolul" a fugit de sărăcie și a cântat la Vălenii-de Munte liniștea. Ce crimă odioasă, o bogatul și turbulentul mieu domn!"

A fugit de sărăcie!

Oare? Dar noi am citit tot în foaia dela Vălenii de Munte că d. Iorga a donat mii de lei țăranilor și că a subscris, săptămânile trecute, 40.000 lei la Banca Comercială din Văleni!

Dacă n'am fi știut de această situație înfloritoare a finanțelor d lui Iorga, sigur că n'am fi adus de loc vorba despre strămutarea sa din București. Știm și noi că profesorii sunt în majoritate săraci.

In aceiași polemică d. Iorga afirmă apoi că *Noua Revistă Română* s'ar fi sprijinind pe concursul interesat al jidovimei.

Am autorizația d-lui R-Motru să declar că dacă d. Iorga va dovedi că *Noua Revistă Română* a primit cinci parale măcar sprijin din partea jidovimei, d. Motru va încetà această publicațiune chiar de a doua zi.

Tot în același număr din foaia apostolului de la Văleni, se reproduce un articol luat din *Românul* (Arad), în care vedem că se susține că d. R.-Motru ar fi procurat lui *Budapesti Hirlap!!* argumente în contra Românilor!

Am citit și noi acel articol, când a apărut în *Românul*, dar nu ne-am gândit să-i răspundem văzând cât este de copilărește argumentat.

D-l Iorga reproduce însă tot ce se tipărește în contra d-lui Motru; și are cu toate acestea curajul să mai nege că foaia sa trăiește din forfecarea altor publicații! — *A. C. C.* —

Literatura și societatea înaltă.—Nici o revistă nu și-a făcut până acuma la noi o reclamă atât de... indiscretă, ca tânăra „Flacără" ce pare că vreă să se alimenteze mai mult din curentul produs de agențiile de publicitate, decât din propriul său combustibil.

Lăsând la o parte anunțarea articolelor „senzațional de frumoase?!!", ce să zicem despre pseudonimatul acelui cronicar rimator „Mephisto", un „tânăr din societatea înaltă"? La adresa cui vreă să fie ironică reclama? La adresa scriitorilor „Flacării", care au o astfel de îndeletnicire încât un om din lumea bună nu și-o poate însuși decât ascunzându-și numele? sau la adresa societății înalte în care e atât de extraordinar lucru să se găsească un tânăr cu oarecare spirit, încât lucrul trebue publicat cu mențiuni speciale?...

Dealtfel procedeul nu e tocmai nou.

Astă iarnă, la luptele atletice dela Circ, reclama inventase de asemeni un luptător mascat din „societatea înaltă", care nu puteă, bine'nțeles, să se compromită făcându-se cunoscut în public cu o îndeletnicire atât de vilă. — *C. P.* —

Congresul chelnărilor.— După congresul meseriașilor, și cu puțin înainte de cel al cântăreților bisericești, am avut pe cel al chelnărilor. Nu doară că am voi, în timpurile acestea de largă democrație, să ironizăm și să le tăgăduim dreptul de a se întruni și sfătui despre nevoile lor; dar, în viața aceasta, ridiculul se leagă în mod fatal, irezistibil și inerent de anumite lucruri și fapte.

Și într'adevăr, părțile comice nu au lipsit de la congresul acestor cavaleri ai șervetului. Oratori după oratori au arătat doleanțele acestei bresle; unul a cerut mazilirea președintelui fiindcă e cartofor, alții i-au arătat încrederea, dar nici unuia nu i-a trecut prin cap că s'ar putea înjgheba la o adică și un congres al mușteriilor, în care să se desbată de pildă, următoarele puncte:

Desființarea bacșișului.

Măsurile ce trebuesc luate pentru ca chelnării să nu mai greșească în plus la adunare.

Diminuarea gulerului la halbe.

Lipsa de promptitudine, etc.

Acest din urmă punct, îmi aduce aminte de o schiță umoristică a lui Saphir: *„Pățania unuia care a mâncat la table d'hôte"*, în care, între altele multe ne spune: «Strig de două zeci de ori *chelnăr!* însfârșit vine unul; îi arăt foarte smerit dorința mea, iar el, pătruns de temeinicile argumente ale unui stomac suferind, zice: *„Indată!"*

De atunci, au trecut doi ani și chelnărul nu s'a mai întors!»

Trebue să recunoaștem însă că dacă chelnării noștri n'ar fi tot așa de detestabili ca cei din țara nemțească, au fost cel puțin prudenți când au încheiat congresul printr'o simplă serată artistico-dansantă...

Tare aș fi vrut să'i văd adunați la un banchet de câteva sute de tacâmuri! Atunci ar fi văzut și ei ce'nseamnă să fii „servit". — *Vasilache.* —

REVISTA REVISTELOR

Țara Nouă a apărut tăcută, fără sgomot, fără afișe colorate pe stradă, fără reclame la cinematograf, fără vestiri asurzitoare.

... Par'că n'ar fi apărut pentru țara românească. Lucrul se datorește în parte și faptului că directorul ei e un om care nu vrea să împrumute însușirile directorului modern de revistă, ci simte nevoe să-și menajeze reputația și să rămâie bărbat serios. D-l Nicolae Xenopol, — d-sa e directorul acesta — are ajutori pe d. Xenopol — istoricul — pentru „partea istorică și sociologică" și pe d. Dragomirescu — d. Dragomirescu: fostul director al „Convorbirilor critice" — „pentru partea literară".—

D-l *A. D. Xenopol*, în no. 1, face istoricul inițiativelor, încercăturilor, certurilor și a celorlalte forme de energie națională cari s'au manifestat încă odată în chestia oropsitului monument al lui Cuza Vodă. D. Xenopol îi place să se felicite — și pe drept cuvânt — când își încheie articolul: „Toate acestea își au obârșia în cele două volumuri: Domnia lui Cuza-Vodă scrise de mine și cărora sunt mulțumit că le-am jertfit 4 ani din cea mai spornică a mea viață". Noi avem convingerea cinstită că numai inițiativa și stăruința serioasă a celor cari se căsnesc să ridice monumentul au avut origina în opera d-lui Xenopol. Restul își are obârșia în altă parte: în opera altora, — istorici și ei, se zice.—

D. *G. Murnu* publică din *Odisea*, Cântul I, — în felul d-sale cunoscut — savant tot atât cât artist. — cu care știe să aducă în românește vechea literatură.—

Interesându-se de *cât cheltuesc Românii în străinătate*, d. *N. Xenopol* socotește 30 de milioane suma care merge peste hotare.

Relele cari vin de aici nu se pot preîntâmpina decât cu „formarea rezervelor".

Iar, în ce privește partea morală a chestiunei — și fenomenele economice au o parte de morală — d. Xenopol cere „să se înființeze o *Universitate Comercială*, care să libereze titlul de licențiat în științele comerciale. O asemenea instituțiune care ar pune pe același picior pe studenții de la comerț, cu acei dela litere, dela științe și dela medicină, ar face să cadă la noi ultimele prejudecăți ce au mai rămas în această privință. Prin crearea unei *Universități Comerciale* am ridică comerțul și industria țărei la rangul ce i se cuvine, am arătă în mod neîndoios solicitudinea Statului pentru aceste două mari ramuri de înavuțire și am creă un nou focar de energie și de lumină, care ne-ar îndrumă spre o mai repede desvoltare economică a țărei".

Multe informații și o cronică înbelșugată dau revistei cea mai simpatică și interesantă înfățișare.

Din **Revista Democrației Române**, care reapare iarăși după o vacanță îndelungată, remarcăm un interesant articol: *Campania de răsturnare*, semnat de *un fost deputat*. Asupra luținem să revenim mai pe larg în n-rul viitor.—

D-l *G. Diamandi*, care își oropsise revista de mult, vorbește tot în acest nr. de *flota maritimă română* care „nu ei xistă". Crucișetorul „Elisabeta" n'ar fi decât „o cazarmă plutitoare și nimic mai mult". Propune crearea a 8 submarine și 8 contra-torpiloare, cari cu amenajarea lacului Techirghiol în port maritim, am avea cu 50 de milioane lei „marina cerută de nevoile noastre strategice și economice". Pentru înfăptuirea acestui lucru, d. Diamandi nu ezită să apeleze și la patriotismul actualului ministru de războiu.

Revista Ideei publică în traducere un articol al lui *Victor Roudine* asupra teoreticianului anarchist *Max Stirner*.

După ce lămurește că opera lui Stirner „Unicul", e pro

dusul a două metode de cugetare: deductivă și inductivă, Roudine arată că prin „Unic" Stirner înțelege individualitatea noastră a fiecăruia, conștientă de menirea ei. Această individualitate e însă egoistă căci ea va aduce fiecăruia aminte de existența lui strigându-i: „Nu te uita pe tine—". Pe acest egoism al eului nostru, Stirner îl identifică însă cu acela al muncitorului și apoi îi opune pe acela al stăpânului, exprimându-și astfel simpatia lui pentru cei ce sufăr, înțelegând prin urmare că „eul", nu e decât al celui împilat. Aceasta nu înseamnă că Stirner, după cum cred unii, cere o libertate absolută. Din contra, el spune: o societate „nu poate naște și dăinui dacă nu-și restrânge oarecum libertatea".

Muncitorii conștienți însă, nu trebue să aștepte nimic dela stat — ci totul numai dela ei înșiși — și preconizează cu o putere de intuiție uimitoare—aceea ce revoluționarii și socialiștii au aplicat mai târziu: greva generală.

Relevăm articolul d-lui M. Cruciunu din **Rampa**, *Autorul și Actorul* tocmai pentru că părerea scrisă acolo pare a fi a multora azi și pentrucă e o chestie de actualitate. Că actorul trebue să țină seamă mai mult ca până acum, de ideile și intențiunile autorului, de cât de grijea de a fi un *interpret* strălucit, e o greșeală, o greșeală de nesusținut. Actorul trebue să fie artist, în aceeaș măsură în care e și autorul. A cere artistului să se uite pe el pentru a pătrunde în concepția — uneori așa de ascunsă — a autorului, înseamnă să-i ceri să-și sacrifice arta. Și asta, firește, nu se poate. E probabil că autorul să fie de multe ori necăjit de succesul autorului — și să se gândească cu grije cât i se cuvine lui din acest succes... D-l Cruceanu e și d-sa autor, — dece se revoltă dar împotriva artei (atât de salvatoare uneori!) a actorului?

Dintr'un raport al d-lui *Const. Damianovici* asupra „caracterelor învățământului secundar francez" publicat în **Revista generală a învățământului**, aflăm că „Liceul francez, privit mai de aproape, nu este o instituție democratică; el rămâne accesibil în cea mai mare parte numai clasei avute, deoarece studiile trebue plătite și încă scump. Aceasta este regula. Excepția este că el permite și intrarea elevilor săraci, însă numai a puțini aleși, cari pot obține burse și cari deci își plătesc învățământul ce li se dă, deși cu din averea altcuiva".

Astăzi, când lumea pedagogilor se frământă, jefuind toate revistele și publicațiile de pagini multe cu propunerile și polemicile lor, rapoarte de acestea informative ca al d-lui Damianovici, sunt necesare pentru limpezirea chestiunei.

In zilele când se îmbulzesc revistele și publicațiile literare în țipete asurzitoare de reclamă impudentă, anunțându-și colaboratorii „din cea mai aleasă lume" — cum se face la luptele de circ când vin bărbații din elită să lupte mascați—, în zilele când te scoli în fiecare dimineață înfricoșat să nu auzi când ieși în stradă băeții plătiți cari țipă apariția unei noi reviste literare, numărul festiv al gazetei comerciale **Argus**, ne îndeamnă cu plăcere să vorbim de această importantă publicație.

Implinindu-și anul de apariție, ea se anunță îmbunătățită pentru viitor și se crede îndreptățită să ceară părerea complectă a d-lui *Chr. Staicovici*, secretarul general al Ministerului Industriei, în privința foloaselor ce a adus.

D-sa se simte încântat să-i felicite. Noi, profani în ale comerțului (deși suntem ...revistă literară), alăturăm și pe ale noastre, dacă nu tot atât de competente, cel puțin tot atât de sincere.

MEMENTO

~~~ Piesa *Maica cea tânără* a d-lui *Emil Isac* reprezentantul de astăzi cel mai viu al literaturii moderne în Ardeal, piesă care se află în repetiție la Teatrul Național din Capitală,— va fi reprezentată în Februarie la Budapesta în teatrul „Vig Szin ház", în traducerea maghiară a poetului *Emöd Tomás*. In Martie, piesa va fi reprezentată și la Berlin, iar în cursul anului la Roma și la Milano.

In acelaș timp, d-l *de Gerando* redactor la „Mercure de France", pregătește traducerea piesei în franțuzește.

~~~ In Franța, populația muncitoare se ridică, cuprinzând și armata, la 20.700.000 persoane, adică 53 la sută din populația totală. Din populația activă 43 la sută sânt agricultori. In industrie 1.551.000 sânt ocupați cu fabricarea îmbrăcămintei, 914.000 cu industria textilă; cu metalurgica 828.000, și'n urmă vine celelalte industrii.

~~~ In orașul Nord Dacota din America se va desvăli cu mare solemnitate și cu participarea autorităților, statuia marelui scriitor *Henrick Ibsen*, ridicată de norvegienii răzleți prin America.

~~~ A murit, la 90 de ani, pictorul *Ziem*, cunoscut mai mult prin pânzele sale venețiane. Cunoscuse pe Musset, despre care și scrisese mai acum câtăva vreme amintiri duioase.

~~~ Cunoscuta *Revue Bleue* își sărbătorește în 1912 cinquantenarul. Pentru acest an ea promite pe lângă o listă frumoasă de articole de-ale tuturor scriitorilor de seamă ai Franței de astăzi, — și pagini inedite din Renan, Michelet și Iosèph de Maistre.

~~~ Cursul de *Logică și Teoria Cunoștinței*, al d-lui profesor Rădulescu-Motru, se ține Lunea și Vinerea, între orele 5—6 p. m., în sala No. XVIII-a Facultății de filosofie și litere. Inceperea cursului: Luni 7 Noembre.

~~~ Exploatarea serviciului maritim român a dat, în 1909—1910, un deficit de 1.672.192 lei.

~~~ Harnica societate corală *Carmen*, dă un concert la Ateneul din Capitală, în seara zilei de 11 Noembrie.

~~~ Literatura rusă e dela o vreme în doliu. Prosatorul Alboff și poetul Fofanoff au murit de curând în mizerie, lăsând pe urma lor neveste și copii. Ivan Konovaloff scriitor rustic s'a sinucis, tot așa și poetul polonez Idzikovski, poetul Cecoglof (Leontief), Victor Hofman și prosatorul Milovski. Toți s'au prăpădit în mizerie, în nebunie, sau în actul desperat al sinuciderii.

~~~ Eminentul profesor Dr. G. Marinescu, de la Facultatea noastră de medicină, a fost ales membru corespondent al Academii din Paris. Inalta distincțiune primită de d. Dr. Marinescu onorează întregu nostru neam.

~~~ Un grup de prieteni de-ai lui *Jean Boniface Hétrat* pregătesc un festival artistic in folosul orfanilor regretatului poet și profesor.— N'ar trebui să lipsească nici mulțimea foștilor săi elevi, nici admiratorii talentului care ne-a cinstit literatura.

~~~ In 1902 aveam 700 de bănci populare, iar capitalul lor total era deabia 4.250.000 lei. Azi sânt în țară 2543 bănci; capitalul tutulor 49.034.211 lei. Depozitele au crescut de la 2.431.112 lei la 7.910.578.

~~~ Lipsa unor *teatre literare* care să nu să îngrijească în primul rând de încasări serale mari, ci care se răușească a strânge o elită de privitori la reprezentații de o reală valoare, a început să fie simțită și la Berlin, după cum a fost simțită și la Paris când cu vechiul teatru Antoine și cu teatrul Oeuvre, care a avut meritul să reveleze dramaturgia ibseniană.

Din inițiativa lui Frédéric Kuyszler s'a fondat așadar la Berlin: *Teatrul celor nereprezentați*. Societatea poartă numele de *Teatrul liber berlinez*. In stagiunea aceasta se vor reprezenta vre-o zece opere teatrale, în fața unui public de invitați.

~~~ S'a furat din biserica Santa Maria Novella, un tablou de extraordinară valoare istorică cu subiectul: „I beati dell'ordine dominicano".

~~~ S'a sărbătorit la Metz centenarul nașterii muzicianului *Ambroise Thomas*, autorul operei *Mignon* și a lui *Hamlet*.

~~~ La iarnă, Comedia Franceză va reprezenta o nouă piesă a lui *Brieux: La femme libre*.—

~~~ *Fernand Gregh* va da în curând o dramă în versuri: *Les aimants de Franchard*.

~~~ Pe scena lui „Palais Royal" a avut un deosebit succes comedia lui *Tristan Bernard: Le petit Caffé*.

~~~ Poliția din Petersburg a dizolvat *Societatea scriitorilor ruși* împreună cu secțiunile ei din provincie. Ea ținea în fiecare Vineri conferințe publice asupra literaturei, istoriei literare, filosofiei, artei. Pricina ar fi că începuse o anchetă asupra stării de fapt și de drept a presei și că blamase în timpul ultimelor turburări universitare, pe profesorii cari acceptaseră să țină cursuri sub pază polițienească.
~~~